

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Sandra Venckutė

Teisės psichologijos studijų programa
Magistro baigiamasis darbas

**Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų nusikalstamo elgesio rizikos ir
apsauginių veiksnių vertinimo ypatumai naudojant HEXAGON instrumentą**

Darbo vadovė: prof. dr. Ilona Laurinaitytė
Darbo konsultantė: doc. dr. Greta Kaluževičiūtė

Vilnius
2025

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY.....	4
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS IR SANTRUMPOS.....	5
PRATARMĖ.....	6
1. ĮVADAS.....	8
1.1. Seksualinio vaikų išnaudojimo problematika.....	8
1.2. Neigiamos pasekmės vaikams patyrusiems seksualinį smurtą.....	9
1.3. Seksualinio smurto prieš vaikus prevencijos ypatumai	10
1.4. Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų vertinimo iššūkiai ir galimybės.....	11
1.5. Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksmų vertinimo ypatumai	13
1.6. Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksmų vertinimo instrumentai	15
1.7. „Rizikos ir apsauginių veiksmų šešiakampis, HEXAGON“	19
1.7.1. HEXAGON instrumento nusikalstamo elgesio rizikos veiksniai.....	19
1.7.2. HEXAGON instrumento nusikalstamo elgesio apsauginiai veiksniai.....	21
1.8. Tyrimo tikslas ir klausimai	22
2. TYRIMO METODIKA.....	23
3. FOKUSUOTOS GRUPINĖS DISKUSIJOS REZULTATAI.....	28
4. REZULTATŲ APTARIMAS	42
RADINIAI.....	47
LITERATŪRA	48
PRIEDAI	56
1 priedas. Fokusuotos grupinės diskusijos dalyvio/-ės sutikimo forma.....	56
2 priedas. HEXAGON instrumento vadovo titulinis lapas	57

SANTRAUKA

Venckutė, S. (2025). Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų nusikalstamo elgesio rizikos ir apsauginių veiksnių vertinimo ypatumai naudojant HEXAGON instrumentą. Vilniaus universitetas, 57 psl.

Nemažėjant seksualinio vaikų išnaudojimo problemai, atsiranda vis daugiau iniciatyvų peržiūrėti esamas vaikų seksualinės prievartos prevencijos strategijas, didesnę dėmesį skiriant seksualiai vaikais besidominčiais asmenimis, jų poreikiu gauti pagalbą bei rekomendacijas su tokiais asmenimis susiduriantiems specialistams, siekiant sumažinti seksualinių nusikaltimų prieš vaikus pasireiškimą. HEXAGON yra instrumentas, kuris padėtų tai įgyvendinti.

Atitinkamai šio darbo tikslas - išanalizuoti seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksnių įvertinimo ypatumus ir taikymo galimybes naudojant „Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampį, HEXAGON“ instrumentą.

Norint pasiekti tyrimo tikslą buvo atlikta fokusuota grupinė diskusija. Diskusijoje dalyvavo 6 specialistai (5 moterys ir 1 vyras) atstovaujantys įvairias institucijas, kurios turi didžiausią tikimybę su asmenimis, kurie seksualiai domisi vaikais ir nukentėjusiais nuo seksualinio smurto vaikais. Surinkti duomenys buvo analizuojami taikant teminės analizės metodą (Braun & Clarke, 2006).

Atlikus teminę analizę nustatytos keturios pagrindinės temos: seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų problematikos suvokimas tarp specialistų; seksualiai vaikais besidominčių asmenų įvertinimo galimybės naudojant HEXAGON instrumentą, HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje: išvelgiami privalumai bei HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje: išvelgiami trūkumai. Tyrimas suteikia vertingų įžvalgų apie HEXAGON instrumento pritaikymo galimybes vertinant seksualiai vaikais besidominčių asmenų nusikalstamo elgesio rizikos ir apsauginius veiksnius, taip prisidedant prie efektyvesnių prevencijos priemonių kūrimo, siekiant apsaugoti vaikus nuo seksualinio smurto.

Svarbiausios sąvokos: seksualinis susidomėjimas vaikais, nusikalstamo elgesio vertinimas, rizikos veiksniai, apsauginiai veiksniai, HEXAGON instrumentas.

SUMMARY

Venckutė, S. (2025). Assessment characteristics of risk and protective factors for criminal behavior in individuals with a sexual interest in children, using the HEXAGON tool. Vilnius University, 57 p.

As the issue of child sexual exploitation persists, there is a growing number of initiatives aimed at re-evaluating existing child sexual abuse prevention strategies. Increasing attention is being directed towards individuals with a sexual interest in children, their need for support, and the provision of practical guidance for professionals working with this population, with the ultimate goal of reducing the incidence of sexual offences against children. The HEXAGON tool offers a structured framework that could support the implementation of such efforts.

This study aims to analyze the characteristics and practical application of assessing risk and protective factors in individuals with sexual interest in children using the HEXAGON tool.

To achieve the research objective, a focused group discussion was conducted. The discussion involved six professionals (5 women and 1 man) representing various institutions most likely to engage with individuals who are sexually interested in children, as well as with children who have been victims of sexual abuse. The collected data were analyzed using thematic analysis (Braun & Clarke, 2006).

Thematic analysis revealed four themes: professionals' understanding of the individuals with sexual interest in children problem; practical application of assessing individuals sexually interested in children using the HEXAGON tool; practical implementation of the HEXAGON tool: perceived advantages; and practical implementation of the HEXAGON tool: perceived limitations. The study provides valuable insights into the applicability of the HEXAGON tool for assessing risk and protective factors related to criminal behavior among individuals with a sexual interest in children, thereby contributing to the development of more effective prevention measures aimed at protecting children from sexual violence.

Key words: sexual interest in children, criminal behavior assessment, risk factors, protective factors, HEXAGON tool.

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS IR SANTRUMPOS

Seksualinis susidomėjimas vaikais – tai nuolatinis arba pasikartojantis seksualinis potraukis, fantazijos, mintys ar elgesys, nukreiptas į nepilnamečius, kuris dar apibūdinamas kaip pedofilinis susidomėjimas (Seto, 2008).

Rizikos veiksniai – tai individualios, psichologinės, socialinės ar aplinkos charakteristikos, kurios padidina tikimybę, kad asmuo įvykdys nusikalstamą veiką arba, kad ji pasikartos (Mann et al., 2010).

Apsauginiai veiksniai – tai individualios, psichologinės, socialinės ar aplinkos charakteristikos, kurio mažina nusikalstamumo riziką arba kompensuoja rizikos veiksnių poveikį (de Vries Robbe et al., 2015).

Rizikos ir apsauginių veiksnių įvertinimas – tai sistemingas procesas, kuriuo siekiama identifikuoti asmens elgesio ar gyvenimo aplinkybių aspektus, kurie didina ir/arba mažina tikimybę, kas nusikalstama veika bus padaryta (Seto et al., 2023).

„Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampis, HEXAGON“ – „Prevencija ir apsauga teikiant pagalbą“ projekto rėmuose sukurtas instrumentas, kuris leistų specialistams identifikuoti ir įvertinti asmens, kuris domisi seksualiai vaikais rizikos ir apsauginius veiksniais (Blagden et al., 2025).

Tekste naudojamos santrumpos:

LPD – Lietuvos policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

LKT – Lietuvos kalėjimų tarnyba

LPT – Lietuvos probacijos tarnyba

VTT – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

DŽŠPC – Nevyriausybinė organizacija „Dingusių žmonių šeimų paramos centras“

PRATARMĖ

Seksualinis vaikų išnaudojimas – viena jautriausių ir sunkiausių socialinių problemų, kelianti grėsmę vaikų saugumui, psichinei ir fizinei gerovei. Lietuvos kalėjimų tarnybos (sutr. LKT) duomenimis 2024 metais už seksualines veikas buvo nuteisti 52 asmenys, iš kurių net 28, t. y., daugiau nei pusė, šią veiką atliko prieš nepilnamečius. Vis dėlto šie skaičiai yra tik „ledkalnio viršūnė“, nes dauguma asmenų, kurie seksualiai domisi vaikais, dažnai vartoja vaikus išnaudojančio seksualinio turinio medžiagą (angl. child sexual abuse material, sutr. CSAM) ir nepatenka į teisėsaugos akiratį. Nevyriausybinės organizacijos „Protect Children“ atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad 2023 m. buvo užfiksuota daugiau nei 32 milijonai vaikų seksualinio turinio platinimo atvejų. Tai yra 12 proc. daugiau nei jų buvo užfiksuota 2022 m. Šio tyrimo metu taip pat buvo rasta, kad net 81 proc. iš tų asmenų, kurie naudoja ar yra naudoję „juodąjį internetą“ (angl. Dark Web), yra vienaip ar kitaip susidūrę su vaikų seksualiniu turiniu. Dėl išaugusio vaikų seksualinio turinio vartojimo internete skaičiaus pastaraisiais dešimtmečiais daugėja tyrimų, orientuotų ne tik į aukų, šiuo atveju vaikų, apsaugą, bet ir į asmenų, jaučiančių seksualinį potraukį vaikams, psichologinį profilį, elgesio rizikos veiksnių nustatymą bei potencialias intervencijos galimybes (Houtepen et al., 2014; Savoie et al., 2021; Thornton et al., 2024). Toks dėmesio rakursas atspindi prevencinės psichologijos tikslus – siekti užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms dar joms neįvykus, taip siekiant ne tik apsaugoti vaikus, bet ir padėti asmenims, kurie seksualiai domisi jais, kad neįvykdytų nusikalstamos veikos.

Pažymėtina, kad seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų vertinimas yra sudėtingas procesas, reikalaujantis ne tik rizikos veiksnių analizės, bet ir apsauginių veiksnių identifikavimo (Thornton et al., 2024). Būtent šių veiksnių sąveika leidžia tiksliau prognozuoti asmens elgesio trajektoriją ir efektyviau planuoti psichologines intervencijas. Problema slypi tame, kad Lietuvoje nusikalstamą seksualinį elgesį vertinantys instrumentai (pvz., SVR-20) ne visai atliepia šiandienos situacijos poreikių. Be to, naudojami instrumentai koncentruojasi į nusikalstamo elgesio įvertinimą, kuris orientuojasi tik į rizikos veiksnius. Šis vertinimas nėra toks veiksmingas, kaip vertinant ir apsauginius veiksnius, nes nesuteikia visapusiško požiūrio į asmenis, kurie linkę nusikalsti, tarp jų ir vaikais susidomėję asmenys (de Vries Robbe et al., 2018). Deja, vis dar stinga vieningos teorinės ir metodologinės sistemos, skirtos šių veiksnių vertinimui, todėl kyla būtinybė toliau tirti šios srities ypatumus. „Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampis, HEXAGON“ yra instrumentas, kuris padėtų ne tik identifikuoti asmenų, kurie turi seksualinį polinkį vaikams, rizikos

ir apsauginius veiksnius, bet ir suteiktų apie šiuos asmenis būtinos informacijos specialistams bei nurodytų galimą intervencijos kryptį.

Norėčiau padėkoti Lietuvos policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos kalėjimų tarnybos, Lietuvos probacijos tarnybos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir nevyriausybinių organizacijos Dingusių žmonių šeimų paramos centro specialistams už dalyvavimą šiame tyrime ir nuomonės bei naudingų įžvalgų pasidalinimą. Taip pat padėką norėčiau išreikšti darbo vadovei bei darbo konsultantei už vertingą pagalbą ruošiant šį baigiamąjį darbą.

1. ĮVADAS

1.1. Seksualinio vaikų išnaudojimo problematika

Seksualinis vaikų išnaudojimas jau ilgus metus išlieka viena socialiai jautriausių ir sunkiausių temų. Šios problemos mastai įvairiose pasaulio šalyse kelia didelį susirūpinimą, ir nors yra dedama daug pastangų užtikrinti vaikų saugumą ir kovoti su šiuo reiškiniu, deja, problema nemažėja.

Vaiko seksualinis išnaudojimas yra seksualinės prievartos forma, kuri apima platų nusikalstamų veiksmų spektrą – nuo nepilnamečio prievartos ar išnaudojimo fizinio kontakto metu iki seksualinio turinio naudojimo, įtraukiant nepilnametį asmenį. Pagal Europos Tarybos konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ar prievartos prieš juos, seksualinis išnaudojimas apima a) seksualinę prievartą; b) nusikaltimus susijusius su vaikų prostitucija; c) nusikaltimus, susijusius su vaikų pornografija; d) nusikaltimus, susijusius su vaikų dalyvavimu pornografiniuose renginiuose; e) tyčinį, seksualinėms reikmėms, sąlygų sudarymą vaikui stebėti seksualinius veiksmus ir f) vaikų viliojimą seksualiniais tikslais (Europos Taryba, 2007). Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989), įpareigoja valstybes užtikrinti vaikų apsaugą nuo bet kokios formos seksualinės prievartos, tačiau praktikoje šios apsaugos įgyvendinimas išlieka itin sudėtingas dėl kelių pagrindinių priežasčių.

Viena iš pagrindinių priežasčių – sunkumai atskleidžiant seksualinę prievartą ar išnaudojimą. Dėl nepilnamečių amžiaus, emocinio vystymosi ir priklausomybės nuo suaugusiųjų, jie dažnai nesupranta, kad patiria smurtą, arba bijo apie tai kalbėti. (London et al., 2005).

Kita priežastis – teisinio reguliavimo spragos ir praktiniai sunkumai. Nors daugelyje šalių, įskaitant ir Lietuvą, galioja įstatymai, draudžiantys seksualinę prievartą prieš vaikus, praktinis jų taikymas ne visada efektyvus. Problemos kyla dėl įrodymų trūkumo, vaikų parodymų nepatikimumo traktavimo ar ilgo tyrimo proceso (London et al., 2005).

Kita svarbi priežastis yra stipri stigmatizacija, susijusi su seksualiniu smurtu. Auga gali būti kaltinama arba abejojama jos parodymu patikimumu, ypač, kai smurtautojas yra artimas šeimos narys (Fontes & Plummer, 2010).

Kitas ir bene svarbiausių priežasčių, kuri apsunkina seksualinio smurto prieš vaikus reiškinio mažėjimą, yra tinkamos prevencijos trūkumas. Nors edukacinės programos apie saugumą po

truputį plėtojamos, specialistai dirbantys su vaikais neturi pakankamai žinių kaip atpažinti seksualinį smurtą ir atitinkami reaguoti (Finkelhor, 2009).

Taigi, nepaisant didėjančio visuomenės sąmoningumo ir įvairių institucijų pastangų sustabdyti seksualinį smurtą prieš vaikus, efektyvių prevencijos ir intervencijų metodų kūrimas dar susiduria su iššūkiais, problema nemažėja, todėl atsiranda vis daugiau iniciatyvų peržiūrėti esamas vaikų seksualinės prievartos prevencijos strategijas, siekiant apsaugoti vaikus nuo seksualinio išnaudojimo ir jo neigiamų pasekmių.

1.2. Neigiamos pasekmės vaikams patyrusiems seksualinį smurtą

Viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl svarbu skirti dėmesio šiai temai yra tai, kad seksualinis smurtas ir seksualinis nusikaltimas yra traumuojančios patirtys, kurios gali turėti begalės neigiamų pasekmių aukai.

Kiekvienas asmuo patyręs seksualinį smurtą, jį išgyvena skirtingai, tad kiekviena patirtis yra skirtinga. Tačiau, ypatingas dėmesys skiriamas vaikų grupei, kuri kaip žinia, yra priskiriama pažeidžiamosioms grupėms. Nustatyta, kad seksualinis smurtas prieš vaikus yra glaudžiai susijęs ir gali paveikti vaikų psichoseksualinį, psichosocialinį ir prisirišimo vystymąsi bei raidą (Vera-Gray, 2023). Žinoma, vaiko patiriami šio trauminio patyrimo išgyvenimai priklauso nuo daugybės veiksnių, tokių kaip jo amžiaus, lytis, santykis su smurtautoju bei daugelis kitų. Tačiau, neneigiama, kad nepaisant veiksnių, daugeliu atvejų pasekmės yra ilgalaikės ir seka auką visą jos gyvenimą.

Neigiamos pasekmės, kurias patiria vaikas, tapęs seksualinio nusikaltimo auka, plačiai gali būti skirstomas į fizines bei psichosocialines (psichikos sveikata ir emocinė sveikata, tolimesni santykiai ir pan.) (Vera-Gray, 2023). Tyrimai parodė, kad vaikai, kurie patyrė seksualinį smurtą gali patirti nerimo sutrikimus bei depresiją (Hailes et al., 2019; Maniglio, 2013) valgymo sutrikimus, bei miego sutrikimus (pvz.: insomnija) (Solmi et al., 2021; Steine et al., 2019). Nemažai tyrimų nustatė sąsają tarp savęs kaltinimo ir žemo savęs vertinimo seksualinio smurto aukose, kuriomis tapo vaikai mažame amžiuje (Pérez-González & Pereda, 2015). Taip pat jie gali nebepasitikėti žmonėmis, kas stipriai neigiamai paveikia jų tolimesnius santykius. Emocinė gerovė labai stipriai susijusi su fizine aukos sveikata. Tyrimai parodė, kad seksualinio smurto aukos gali naudoti savižalą kaip patiriamų emocinių sunkumų įveikos priemonę (Ford & Gomez, 2015). Taip pat, išgyvenami emociniai sunkumai, gali lemti patiriamus valgymo sutrikimus ir insomniją, kas taip pat gali daryti neigiamą įtaką fizinei sveikatai (Fernandez-Mendoza & Vgontzas, 2013).

Taigi, galime matyti, kad neigiamos pasekmės, kurias patiria seksualinio smurto aukomis tapę vaikai, yra nenuginčijamos ir ilgalaikės.

1.3.Seksualinio smurto prieš vaikus prevencijos ypatumai

Prevencija yra apibūdinama kaip elgsenos, biologinės arba socialinės intervencijos, skirtos sumažinti sutrikimų, ligų ar socialinių problemų riziką tiek individualiu, tiek visos populiacijos lygmeniu (APA, 2018). Prevencijos tikslas yra veikti iš anksto, kol problema dar nėra atsiradusi arba išplitusi, taip užtikrinant didesnę visuomenės gerovę ir saugumą. Prevencija yra procesas, kuris yra skirstomas į tris lygmenis – pirminę, antrinę ir tretinę prevenciją (Knack et al., 2019).

Pirminė prevencija apima plataus masto iniciatyvas, skirtas visuomenei ir įgyvendinamas dar prieš seksualinio smurto atsiradimą, siekiant užkirsti kelią išankstiniams vaikų seksualinio išnaudojimo atvejams. Pavyzdžiui, bendro nusikalstamumo prevencija, visuomenės švietimas, tinkamas lytinis švietimas mokyklose. Antrinė prevencija orientuojasi į tikslines intervencijas tiems, kuriems gresia rizika įvykdyti seksualinį nusikaltimą prieš vaikus. Šio proceso metu yra sprendžiamos problemos, kurios yra susijusios su padidėjusia nusikalstamos veikos rizika. Pavyzdžiui, anoniminės pagalbos linijos žmonėms, jaučiantiems seksualinį potraukį vaikams. Tretinė prevencija yra reakcija po seksualinės nusikalstamos veikos, siekiant užkirsti kelią seksualinio nusikaltimo pasikartojimui. Pavyzdžiui, intervencinės programos asmenims, kurie jau buvo įvykdę seksualinį nusikaltimą (Wortley & Smallbone, 2006).

Tyrimų autoriai neneigia nė vieno prevencijos lygmens naudoti bendram šio reiškinio mažinimui. Tačiau, kalbant seksualinių nusikaltimų prieš vaikus kontekstą, autoriai siūlo didesnę dėmesį skirti antrinei prevencijai. Tyrimai nustatė, kad asmenų padarytas seksualinis nusikaltimas prieš vaikus dažnu atveju būna pirmasis tų asmenų nusikaltimas apskritai (Sandler et. al., 2008). Dar įdomiau yra tai, kad asmenys, kurie domisi vaikais seksualiai, sugeba savo impulsus ir poreikius kontroliuoti vidutiniškai nuo 5 iki net 10 metų, prieš atliekant seksualinį nusikaltimą (Knack et al., 2019; Piche et al., 2018). Taip pat, patys seksualiai vaikais susidomėję asmenys ir asmenys, kurie įvykdė seksualinį nusikaltimą prieš vaikus pažymi liūdną tiesą, kad jie, nors ir siekia ir norėtų specialistų pagalbos, tačiau jos sulaukia tik jau įvykdžius nusikaltimą (Knack et al., 2019; Lawrence & Willis, 2021).

Taikant antrinę prevenciją siekiama suteikti tinkamas priemones ir tinkamą gydymą bei palaikymą tiems, kurie turi seksualinį susidomėjimą vaikais dar prieš šiems asmenims įvykdžius

nusikaltimą. Šios priemonės gali būti įvairios, t. y., pagalbos linijos, psichoedukacija asmenims, kurie domisi vaikais seksualiai, kognityvinė ir elgesio terapija. Tačiau, pažymima, kad viena iš pagrindinių ir veiksmingiausių antrinės prevencijos priemonių yra rizikos seksualiai prieš vaikus nusikalsti nustatymas, t. y., apsauginių ir rizikos veiksnių įvertinimas (Piche et al., 2018). Kad būtų atliktas veiksmingas nustatymas reikia naudoti veiksmingus ir tinkamus įvertinimo instrumentus. Būtent dėl šios priežasties yra labai svarbu apžvelgti ir išanalizuoti instrumentus, tokius kaip HEXAGON, kurie gali įvertinti seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginius veiksnius.

Apibendrinus visas išsakytas mintis, galime matyti, kad, kai visi prevencijos lygmenys yra naudingi siekiant užkirsti kelią seksualiniams nusikaltimams prieš vaikus, rekomenduojama daugiau koncentruotis į pagalbą patiems asmenims, kurie yra seksualiai susidomėję vaikais. To pradžia, yra veiksmingas ir efektyvus šių asmenų rizikos nusikalsti įvertinimas nustatant rizikos ir apsauginius veiksnius.

1.4. Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų vertinimo iššūkiai ir galimybės

Šiuolaikinėje visuomenėje, kur interneto prieiga yra itin lengvai ir paprastai pasiekama, stebimas augantis vaikų seksualinio turinio naudojimas. Nors moksliniai tyrimai rodo, kad šio turinio vartojimo priežastys gali būti įvairios, viena pagrindinių – seksualinis susidomėjimas vaikais (Insoll et al., 2024).

Seksualinis domėjimasis vaikais yra apibūdinamas kaip mintys, fantazijos, mintys ar seksualinis susijaudinimas, susijęs su vaikais, kuris apima pedofilinį susidomėjimą (Seto, 2008; Jahnke, 2015). Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad seksualinis susidomėjimas vaikais savaime nėra nusikaltimas (Seto, 2017). Asmuo gali patirti tokio pobūdžio mintis ar fantazijas, tačiau niekada jų nepaversti realiais veiksmais. Deja, tyrimai atskleidžia, kad seksualinį susidomėjimą vaikais jaučiantys asmenys neretai neapsiriboja vien tik kontaktu – ilgainiui jie gali imtis ir seksualinio smurto veiksmų (Houtepen et al., 2014). Tyrimo duomenimis, net 70 proc. asmenų, vartojusių vaikų seksualinį turinį, siekė užmegzti kontaktą su vaiku per socialinius tinklus ar kitas susirašinėjimo platformas (Protect Children, 2023). Dėl šios priežasties, svarbus kuo išankstinis šių asmenų identifikavimas, norint apsaugoti vaikus nuo seksualinio smurto.

Pažymėtina, kad visuomenėje egzistuoja tendencija visus seksualiniu susidomėjimu vaikais pasižyminčius asmenis tapatinti su „pedofilais“. Tai sukuria stigmą ir klaidingas nuostatas bei

įsitikinimus. Tyrimai rodo, kad daugelis seksualiai vaikais besidominčių asmenų gyvena įprastą, niekuo neišsiskiriantį gyvenimą, neturi kriminalinės istorijos bei neturi pedofilo diagnozės (Blagden et al., 2018; Insoll et al., 2024; Miller, 2013). Pavyzdžiui, Daškevičiaus ir kolegų (2012) atliktas tyrimas parodė, kad tik 1,3 proc. iš 787 seksualinio vaikų išnaudojimo bylose apkaltintų asmenų Lietuvoje buvo nustatyta pedofilijos diagnozė. Pedofilija yra sutrikimas, kuris apibūdinamas kaip lytinis potraukis prie vaikų, tiek mergaičių, tiek berniukų, esančių prepubertinio ar ankstyvojo pubertinio amžiaus (Tarptautinė ligų klasifikacija, 10 leidimas; TLK-10) ir yra priskiriamas parafilijoms. Todėl, nors ir yra panašumų tarp seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų ir pedofilijos diagnozę turinčių asmenų, tai nėra tas pats. Ne visi seksualiai vaikais susidomėję asmenys turi pedofilo diagnozę ir ne visi asmenys turintys pedofilo diagnozę įvykdo nusikaltimą.

Vis dėlto svarbu pažymėti, kad daugelis asmenų, kurie seksualiai domisi vaikais nori gauti pagalbą, tačiau dažnai ją gauna tik po to, kai jau įvykdomas nusikaltimas (Knack et al. 2019; Lawrence & Willis, 2021). Visuomenėje egzistuojanti stigma turi reikšmingų psichologinių ir socialinių pasekmių ne tik aukoms, bet ir asmenis, kurie jais seksualiai domisi. Jahnke ir kolegų (2015) atliktas tyrimas parodė, kad asmenys, kurie seksualiai domisi vaikais, patiria padidėjusį nerimą, stresą, socialinę izoliaciją ir emocinius sutrikimus. Be to, ilgalaikė stigmatizacija skatina iškraipytų kognityvinių nuostatų formavimąsi - žemą pasitikėjimą savimi, iškreiptą seksualinio elgesio su vaikais vertinimą ir menką kontrolės jausmą. Dar vienas labai svarbus aspektas, kuriam įtaką daro stigmatizuojanti visuomenės reakcija, yra sumažėjusi motyvacija kreiptis pagalbos. McCartain ir kolegų (2018) tyrimo duomenys atskleidžia, kad daugelis asmenų, kurie seksualiai domisi vaikais, norėtų kreiptis pagalbos, tačiau to vengia dėl visuomenėje vyraujančio neigiamo požiūrio, nuostatų ir baimės būti suimtiems ar patrauktiems baudžiamojon atsakomybėn. Tokia ilgalaikė psichologinė įtampa gali daryti įtaką net savižudybės ketinimams (Knack et al., 2019).

Papildomą šių asmenų izoliaciją ir integravimosi į visuomenę sunkumus kelia tai, kad Lietuvoje šiems asmenims netaikoma lygtinio paleidimo į laisvę galimybė. Tai riboja jų resocializacijos sėkmę ir gali prisidėti prie pakartotino nusikaltimo rizikos. Todėl, siekiant užkirsti kelią seksualiniams nusikaltimams prieš vaikus, būtina ankstyva, kokybiška ir tikslinė seksualiniu susidomėjimu vaikais pasižyminčių asmenų identifikacija ir įvertinimas, tokiu būdu suteikiant pagalbą ir asmenims, kurie seksualiai domisi vaikais.

Europos Komisijos finansuojamas projektas „2PS - Prevencija ir apsauga teikiant pagalbą“ (anglų k. „2PS - Prevent & Protect Through Support“, Nr. 101073949) siūlo inovatyvų požiūrį į

seksualinio smurto prieš vaikus prevenciją (Blagden et al., 2025). Šio projekto tikslas – teikti pagalbą asmenims, jaučiantiems seksualinį susidomėjimą vaikais, siekiant užkirsti kelią galimiems nusikaltimams. Projekto rėmuose kuriamas vertinimo instrumentas „Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampis, HEXAGON“ (angl. *Risk and Desistence Hexagon*, toliau – HEXAGON), skirtas specialistams, dirbantiems su rizikos grupės asmenimis. Instrumentas susideda iš dviejų komponentų: rizikos veiksnių įvertinimo ir apsauginių veiksnių identifikavimo. Kadangi kalbant apie seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų apsauginius veiksnis, informacijos mokslinėje literatūroje vis dar trūksta, labai svarbu paanalizuoti ir apžvelgti HEXAGON instrumento taikymo galimybes praktikoje, siekiant ankstyvos, individualizuotos intervencijos, padedančios užtikrinti tiek potencialių pažeidėjų, tiek vaikų saugumą. Šis instrumentas padėtų išankstiniu būdu sudaryti kuo veiksmingesnę intervencijos planą asmeniui, kuris domisi vaikais seksualiai, nukreipti darbą su tokiu asmeniu tinkama linkme, suteikti jam palaikymą ir apsaugoti vaikus nuo seksualinės viktimizacijos.

Apibendrinus visas išsakytas mintis, matome, kad seksualinis domėjimasis vaikais yra daugialypė ir itin jautri problema, sukelianti reikšmingas neigiamas pasekmes ne tik nukentėjusiems, bet ir asmenims, kurie dar nėra įvykdę nusikaltimo, tačiau išgyvena šį potraukį. Stigmatizuojanti visuomenės reakcija ne tik sukelia emocinius ir socialinius sunkumus, bet ir mažina pagalbos ieškojimo motyvaciją, didina kognityvinių iškreipimų riziką ir ilgainiui gali prisidėti prie nusikalstamo elgesio rizikos didėjimo. Išankstinis šių asmenų identifikavimas ne tik suteiktų jiems pagalbą, bet ir apsaugotų vaikus nuo potencialaus seksualinio smurto.

1.5. Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksnių vertinimo ypatumai

Kaip ir minėta anksčiau, siekiant taikyti tinkamą antrinę prevenciją, svarbu naudoti tinkamus metodus siekiant įvertinti ar identifikuoti seksualiai prieš vaikus linkusius nusikalsti asmenis. Jau ilgą laiką siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo seksualinės viktimizacijos, dėmesys yra skiriamas tinkamai rizikos ir apsauginių veiksnių identifikacijai, tačiau šiai dienai didesnė dauguma egzistuojančių rizikos įvertinimo instrumentų fokusuojasi ties rizikos veiksnių įvertinimu (Houtepen et. al., 2014). Jau daugiau nei kelis dešimtmečius siekiant įvertinti seksualinio nusikalstamumo riziką apskritai, tuo tarpu ir prieš vaikus, yra naudojami instrumentai, kurie remiasi rizikos veiksnių įvertinimu (Helmus et al., 2012; Helmus et al., 2014). Toks įvertinimas

buvo ir vis dar yra grindžiamas Rizikos–poreikio–atliepiamumo modeliu (angl. *Risk-Need-Responsivity Model*, sutr. RNR) (Andrews et al., 2007), kuris teigia jog norint sumažinti recidyvą specialistai turi koncentruotis į kriminogeninių, t. y., rizikos veiksnių mažinimą. Ir nors šis metodas ilgai buvo gan efektyvus ir neneigiamas, kad supratimas apie potencialus rizikos veiksnius yra svarbus įvertinimui, gydymui ir prevencijai (Babchishin et al., 2011; Chopin et al., 2022), vien rizikos veiksniais paremtas vertinimas yra mažiau tikslus, perversinantis recidyvo grėsmę, o tik į rizikos veiksnių mažinimą nukreiptos intervencijos - neįtraukiančios ir nemotyvuojančios keistis (Adjorlolo, 2017; de Vries Robbé et al., 2018; Lodewijks et al., 2010; Shepherd et al., 2018).

Naujojo dešimtmečio mokslinėje literatūroje kalbančioje apie rizikos nusikalsti įvertinimą, vis garsiau minimas Kokybiško gyvenimo modelis (angl. *Good Lives Model*, sutr. GLM) (Ward, 2002), kurio teigimu ne mažiau, o gal dar svarbiau yra apsauginiai veiksniai ir jų įvertinimas. Nors čia kalbama apie bendrą nusikaltimų kontekstą, tačiau ne išimtis ir seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus. Ward (2022) atlikto tyrimo metu teigia, kad rizikos veiksnių nustatymas yra būtina sąlyga nukreipiant tinkamai intervencijai seksualiai vaikais susidomėjusius asmenis, tačiau vien jų nepakanka efektyviai šių asmenų reabilitacijai ir gydymui. Taigi, vienas iš būdų suderinti rizikos vertinimą ir stiprybių pagrindu paremtą gydymą – įtraukti apsaugos veiksnių vertinimą, kuris skatina vertintojus ieškoti įrodymų apie asmens pasiekimus ir stiprybes, taip suteikiant labiau subalansuotą rizikos vertinimą. Kokybiško gyvenimo modelis teigia, kad kriminogeniniai veiksniai yra lyg kliūtys ar asmens silpnybės, kurios trukdo/neleidžia asmeniui laikytis tam tikrų socialinių normų visuomenėje, tačiau kiekvienas asmuo jau turi tam tikrų vidinių ir išorinių stiprybių, kurios jį įgalina ir leidžia prisitaikyti visuomenėje ir palaiko jo prosocialų elgesį (Prescott & Willis, 2021).

Polaschek (2017) išskyrė 3 pagrindines apsauginių veiksnių grupes: tie apsauginiai veiksniai, kurie yra priešingi rizikos veiksniams, t. y., yra rizikos veiksnių nebuvimas. Antra grupė apibūdinama kaip savarankiški ir nusikalstamo elgesio liovimąsi skatinantys veiksniai. Trečia grupė apibūdina apsauginius veiksnis, kurie atlieka amortizuojančią funkciją, t. y., moderuoja rizikos veiksnių ir asocialaus elgesio sąveiką. Nors mokslininkų tarpe egzistuoja nesutarimas dėl tikslaus apsauginių veiksnių apibrėžimo, tačiau apibūdintos grupės leidžia įžvelgti pagrindines charakteristikas apibūdinančias apsauginius veiksnis (Cording & Christofferson, 2017). Apsauginiai veiksniai – tai yra savarankiškos, nepriklausomos nuo rizikos veiksnių, statiškos ar dinamiškos, individo ar aplinkos charakteristikos, kurios mažina asocialaus elgesio, šiuo atveju, seksualinio nusikaltimo prieš vaikus, tikimybę (de Vries Robbé, 2014).

Kaip apsauginiai veiksniai veikia nusikalstamą elgesį siekia paaiškinti liovimosi elgtis nusikalstamai teorija (angl. *Desistance theory*) (Maruna, 2001). Šios teorijos teigimu nusikaltimų pradžią lemia rizikos veiksniai, tačiau liovimasis juos daryti labiau susijęs su apsauginiais veiksniais (McNeil, 2012). Liovimasis daryti nusikaltimą yra rezultatas, kuriam įtaką daro apsauginiai veiksniai. Ne išimtis yra seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus. Atliktame tyrime, autoriai pastebėjo, kad siekiant palyginti ir pamatyti skirtumus tarp seksualiai vaikais besidominčių asmenų, kurie jau yra įvykdę nusikaltimą ir dar neįvykdžiusių, labai svarbu yra koncentruotis ties apsauginiais veiksniais ir siekti juos suprasti individualiu lygmeniu (Parent et al., 2012). Tai sukuria didelį pranašumą todėl, nes toks įvertinimas ir apsauginių veiksnų supratimas leidžia pagerinti psichologinį įvertinimą ir paversti jį labiau patikimu ir tikslesniu. Taip pat tai pagerina intervencinį planą, kuris padeda valdyti asmens riziką nusikalsti.

Taigi apibendrinus galima teigti, kad siekiant efektyviai identifikuoti ir įvertinti asmenų, kurie domisi seksualiai vaikais polinkį nusikalsti būtina taikyti visybišką požiūrį ir psichologinį vertinimą, t. y., siekti įvertinti tiek rizikos, tiek apsauginius veiksnius. Supratimas apie asmens silpnybes/kliūtis ir stiprybes leistų specialistams geriau pažinti asmenį, kuris yra vertinamas, suteiktų apie jį daugiau naudingos ir būtinos informacijos bei leistų asmenį įgalinti, skiriant labiau specializuotas intervencines programas.

1.6. Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksnų įvertinimo instrumentai

Socialinės srities mokslininkai ir psichikos sveikatos specialistai, paprastai apibrėžia rizikos vertinimą kaip individualų vertinimo procesą, kuriuo siekiama apibūdinti riziką, kad jie atliks smurtinius veiksmus ateityje ir sukurti intervencijas, skirtas valdyti ar sumažinti tą riziką (Monahan & Steadman, 1994).

Psichologinis įvertinimas siekia įvertinti asmens riziką nusikalsti ar nusikalsti pakarotinai. Šis įvertinimas leidžia ne tik nustatyti riziką nusikalsti, tačiau nustatyti veiksmingą ir rizikai proporcingą intervenciją ir gydymą. Yra nemažai instrumentų, kurie skirti įvertinti seksualinių nusikaltimų riziką, tačiau instrumentų, kurie skirti tiesiogiai identifikuoti asmenis, kurie seksualiai domisi vaikais nėra. Tai lemia etiniai, teisiniai ir metodologiniai apribojimai. Tačiau egzistuoja keletas instrumentų ir metodų, kurie taikomi teisės psichologijoje, klinikinėje praktikoje bei moksliniuose tyrimuose. Šie metodai ir instrumentai/įrankiai padeda įvertinti riziką, suteikia apie

šiuos asmenis informacijos, tačiau tiesiogiai jų ne diagnozuoja. Šiuos metodus galima skirstyti į anoniminius/savarankiškai pildomus ir į specialistų naudojamus, siekiant šiuos asmenis identifikuoti.

Anonimiškai ir savarankiškai pildomos anketos yra klausimynai ar struktūruoti interviu, kurie skirti įvertinti seksualinį susidomėjimą, fantazijas ir elgesį. Pavyzdžiui, Nichols ir Molinder (1984) sukurtas ir internete lengvai pasiekiamas Daugiafazis seksualumo klausimynas (angl. *The Multiphasic Sex Inventory*, sutr. MSI) apima klausimus apie deviantinius seksualinius interesus, įskaitant ir susidomėjimą vaikais. Kadangi šis įrankis lengvai prieinamas internete, jis yra naudojamas, norint gautus rezultatus palyginti su kitų instrumentų gautais duomenimis (Collie & Ward, 2007).

Kitas dažnai mokslinėje literatūroje sutinkamas įrankis leidžiantis nustatyti asmenų susidomėjimą vaikais seksualiai yra Pedofilinio susidomėjimo įvertinimo skalė (angl. *Screening Scale for Pedophilic Interest*, sutr. SSPI) (Seto & Lalumière, 2001) yra grindžiamas ir remiasi asmens nusikalstamo elgesio istorija siekiant įvertinti ar asmuo turi seksualinį susidomėjimą vaikais. Šio pobūdžio klausimynai, dėl egzistuojančios stigos ir temos jautrumo, dažniausiai naudojami moksliniuose tyrimuose, tačiau neleidžia tiesiogiai identifikuoti asmenų, kurie seksualiai domisi vaikais. Šių instrumentų naudingumas slypi jų anonimiškume. Anonimiškumas skatina atviresnius atsakymus, ypač jautriomis temomis, pavyzdžiui, apie seksualines fantazijas ar mintis, kurios dažnai yra stigmatizuojamos. Taip pat šie instrumentai leidžia standartizuotai surinkti duomenis iš didelių imčių, kas yra naudinga moksliniams tyrimams. Vis dėlto, šių instrumentų vienas iš didžiausių pavojų yra savęs vertinimo ribotumai – asmenys, pildantys klausimynus gali nesąmoningai arba sąmoningai iškraipyti informaciją. Taip pat šie vertinimo įrankiai remiasi subjektyvumu. Dėl šių priežasčių, tam kad, asmenys, kurie seksualiai domisi vaikais, būtų objektyviai įvertinti, jų ne visai pakanka, arba jie turėtų būti integruojami ir derinami su kitais standartizuotais instrumentais, skirtais įvertinti asmenų nusikalstamo elgesio riziką.

Didėjant vaikų išnaudojančio seksualinio turinio naudojimui, siekiant kovoti su seksualinio smurto prieš vaikus problema ir siekiant efektyvesnės smurto prieš vaikus prevencijos, mokslininkai siekė sukurti instrumentus ir seksualiai vaikais besidominčių asmenų įvertinimo metodus, kurie nebūti grįsti tik anonimišku ir subjektyviu savarankišku vertinimu.

Projekto iniciatyva buvo sukurta Skalė kovai su pedofilinės informacijos tinklais Europoje (angl. *Combating Paedophile Information Networks in Europe Scale*, sutr. COPINE) (Quayle, 2008). Tyrimo vykdytojai šiuo projektu akcentuoja 4 pagrindinius dalykus: asmens naudota

vaizdinė medžiaga (nuotraukos) gali būti naudojama kaip įrodymai, pirmenybė teikiama vaikams, kurie tampa seksualinio nusikaltimo aukomis, nusikaltėlių elgesys susidūrus su vaizdiniu nelegaliu turiniu ir, žinoma, sistemingo įvertinimo ir intervencijos sukūrimas (Quayle, 2008). Kadangi ši skalė siekia įvertinti internetinių seksualinių nusikaltėlių riziką remiantis jų naudojamu seksualiniu vaikų turiniu, ji naudinga, nes leidžia palyginti internetinių seksualinių nusikaltėlių ir kontaktinių seksualinių nusikaltėlių charakteristikas (Fortin & Proulx, 2019). Tačiau ji nėra naudojama nustatyti seksualinio nusikalstamumo recidyvą.

Kalbant apie instrumentus, kurie specifiskai vertina internetinius seksualinius nusikaltėlius, Garrington su kolegomis (2018) aprašo du plačiausiai naudojamus ir lengvai prieinamus instrumentus. Pirmasis – Septynių klausimų vaikų pornografijos nusikaltėlių rizikos vertinimo įrankis (angl. *The seven-item Child Pornography Offender Risk Tool*, sutr. CPORT) (Seto & Eke, 2015). 4 šio instrumento elementai susiję su statiskais rizikos veiksniais: ankstyvas amžius pirmo nusikaltimo metu, nusikaltimų istorija, pažeistos lygtinio paleidimo sąlygos ir kontaktinių nusikaltimų istorija. Kiti trys elementai susiję su seksualinio turinio internete naudojimu: pedofiliškų ir hebeliškų potraukių indikacijos, labiau berniukų seksualinio turinio žiūrėjimas nei mergaičių, didesnis berniuko-mergaitės turinio santykis. Tyrimai atskleidė, kad CPORT instrumentas patikimas nustatyti internetinių nusikaltėlių recidyvą.

Kitas interneto seksualinio nusikalstamumo rizikos įvertinimo instrumentas yra Kento internetinių nusikaltimų rizikos įvertinimo įrankis (angl. *Kent Internet Risk Assessment Tool*, sutr. KIRAT) (Long et al., 2016). Šis 9 elementų instrumentas yra suskirstytas į 4 įvertinimo žingsnius: ankstesnis elgesys, prieinamumas prie vaikų, dabartiniai elgesio fasilitatoriai ir kiti veiksniai (pvz.: smurtas artimoje aplinkoje). Tyrimai atskleidė, kad KIRAT instrumentas patikimas siekiant atskirti aukštos ir žemos rizikos seksualinius (internetinius) nusikaltėlius (Long et al., 2016), tačiau kaip ir ankstesni, koncentruojasi ties rizikos veiksniais, iš kurių didesnė dalis yra statiški.

Dėl šios priežasties buvo sukurtas SAPROF instrumentas, kuris paremtas Kokybiško gyvenimo modeliu (angl. *Good Lives Model*; sutr. GLM) ir nustato apsauginius veiksnius. Seksualinio nusikalstamo elgesio prieš vaikus apsauginių veiksnių struktūruotas vertinimas (angl. *The Structured Assessment of PROtective Factors against Sexual Offending*, sutr. SAPROF-SO) šio instrumento versija, kuri siekia įvertinti asmenų, kurie atliko seksualinį nusikaltimą, apsauginius veiksnius ir taip sudaryti stiprybėmis pagrįstą gydymą (Kelley et al., 2022). Tačiau, vėlgi, nors yra tyrimų, kurie patvirtina šio instrumento efektyvumą ir patikimumą, jis skirtas jau seksualinį nusikaltimą įvykdžiusių asmenų įvertinimui (Oziel, 2016). Be to, instrumentas nustato

tik apsauginius veiksnius, todėl galėtų būti naudojamas kaip papildomas instrumentas siekiant visapusiškai įvertinti nusikaltusį asmenį ir jo riziką pakartotinai nusikalsti.

Kalbant Lietuvos kontekstu, šiai dienai Lietuvos penitencinėje sistemoje yra naudojami OASys (ang. OASys *The Offender Assessment System*) ir SVR-20 (angl. *Sexual Violence Risk*).

OASys yra instrumentas skirtas nustatyti riziką pakartotinai nusikalsti ir remiasi tik rizikos veiksniais. Šiuo įvertinimu gauta informacija skirta tolimesniam intervencijos plano sudarymui ir rizikos valdymo planui (Bullock, 2011). Pagal tai kokie kriminogeniniai veiksniai nustatomi šalia užpildomas aukštos rizikos protokolas, kuriame galima pažymėti, jei seksualinis nusikaltimas buvo įvykdytas prieš vaiką ir rizika šiam nusikaltimui pasikartoti išlieka. Nors OASys metodika nustatyti kriminogeniniai veiksniai padeda nukeipti asmenis paskirti jiems tinkamą gydymą, tačiau svarbu pastebėti, kad OASys instrumentas taip pat yra paremtas kriminogeninių, t. y., rizikos veiksnių nustatymu.

SVR-20 yra instrumentas skirtas įvertinti seksualinių nusikaltimų recidyvo riziką (Rettenberger, et al., 2011). Šis instrumentas labiau pritaikytas vertinti asmenis, kurie jau buvo nuteisti atlikę seksualinį nusikaltimą. Autoriai klausimus, kurie įtraukti į šią metodiką, skirsto į tris grupes: psichosocialinis prisitaikymas, seksualinių nusikaltimų istorija ir ateities planai. Ir nors šis instrumentas yra gana plačiai naudojamas ir skirtas būtent seksualiniam nusikalstamumo recidyvo rizikai įvertinti, tačiau didelė dalis klausimų įvertina statiškus rizikos veiksnius ir tik 4 klausimai yra skirti įvertinti dinamiškus rizikos veiksnius. Taigi, šis instrumentas, taip pat vertina tik rizikos veiksnius.

Apibendrinant galime matyti, kad egzistuojantys instrumentai, kurie vertina seksualinių nusikaltimų riziką, daugiausia koncentruojasi į asmenis, kurie jau yra atlikę nusikaltimą, be to koncentruojamasi daugiausiai tik į rizikos veiksnius, iš kurių dauguma yra statiški. Ir nors atsiranda instrumentų, kurie siekia įvertinti asmenis, kurie domisi vaikais seksualiai, šie instrumentai taip pat paremti rizikos veiksnių vertinimu. Dėl šios priežasties yra naudinga apžvelgti HEXAGON instrumentą, kuris gali padėti įvertinti seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų tiek rizikos, tiek apsauginius veiksnius.

1.7. „Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampis, HEXAGON“

Seksualinės prievartos prieš vaikus mastai įvairiose pasaulio šalyse kelia didelį susirūpinimą. Vis dėlto nepaisant didelių pastangų kovojant su šiuo reiškiniu, naujausių tyrimų duomenimis,

problema nemažėja, todėl atsiranda vis daugiau iniciatyvų peržiūrėti esamas vaikų seksualinės prievartos prevencijos strategijas. Nicholas Blagden, Jérôme Endrass, Marc Graf, Tabea Rocco, Astrid Rossegger ir Michael Weber (2025) – autoriai „2PS“ projekto, kuriuo siekia į seksualinio smurto prieš vaikus problemą pažvelgti iš kito kampo. Autoriai teigia, kad siekiant efektyvios pagalbos ir prevencijos, didesnę dėmesį reikia skirti asmenims, kurie seksualiai domisi vaikais, jų identifikacijai, rizikos įvertinimui bei poreikiui gauti pagalbą.

Šio projekto iniciatyva buvo sukurtas HEXAGON instrumentas. Šis instrumentas buvo sukurtas ir siekiama jį pritaikyti atsižvelgiant į tai, kad nors yra nemažai instrumentų, kuriais norima įvertinti seksualinio recidyvo riziką, tačiau trūksta instrumento, kuris atsižvelgia ir į apsauginius veiksnius. Ypatingai tokio instrumento trūksta kalbant apie asmenų, kurie seksualiai domisi vaikais įvertinimą, nors toks poreikis yra vis labiau išreiškiamas (Barlow et al., 2012). HEXAGON leidžia įvairių sričių specialistams (vaikų teisių specialistams, probacijos pareigūnams, vertintojams, teisės psichologams, socialiniams darbuotojams bei kitiems psichikos sveikatos specialistams) atsižvelgiant į turimą informaciją bei atsakant į pateiktus klausimus, kurie susiję tiek su rizikos, tiek su apsauginių veiksnų nustatymu, priimti sprendimą apie tai, kokia jų nuomone riziką nusikalsti turi vertinamas asmuo. HEXAGON sudaro 12 pagrindinių sričių, iš kurių 6 yra rizikos sritys ir kitos 6 – apsauginės sritys (apsauginiai veiksniai). Šios sritys taip pat apima svarbiausius rizikos ir apsauginius veiksnius. Kiekvieną pagrindinę sritį sudaro siauresnės sritys, kurios leidžia nuodugniau pažvelgti ir įvertinti esamą klausimą.

1.7.1. HEXAGON instrumento nusikalstamo elgesio rizikos veiksniai

Šešios su rizika susijusios sritys ir veiksniai:

Seksualumas/seksualinis elgesys (parafilinis elgesys; seksualinio elgesio savireguliacija; fantazijos, mintys ir nuostatos). Netipinis seksualinis susidomėjimas yra empiriškai pagrįstas rizikos veiksnys, kuris yra susijęs su seksualinio nusikalstamumo recidyvizmu (Mann et al., 2010; Seto et al., 2023). Kai šis veiksnys yra nustatomas kaip egzistuojantis, padidėja rizika nusikalsti. Ir nors susidomėjimas netipine seksualine veikla ar objektais yra gana dažnas bendroje populiacijoje, tačiau teikiama pirmenybė šiems objektams ar veikloms yra rizikos veiksnys keliantis seksualinio recidyvizmo grėsmę (Hanson & Morton-Bourgon, 2019).

Antisocialumas (antisocialus mąstymas ir elgesys; antisocialūs santykiai (pvz., su bendraamžiais). Antisocialus mąstymas ir elgesys gali padidinti riziką nusikalsti. Ši rizikos sritis

taip pat glaudžiai susijusi su netipiniu seksualumu/seksualiniu elgesiu – nustačius šių abiejų veiksmų egzistavimą, rizika nusikalsti ypatingai padidėja (Seto, 2019; Hanson et al., 2010).

Psichikos sveikata (psichoaktyvių medžiagų vartojimas/piktnaudžiavimas; nuotaikos sutrikimai, ūmios psichiatrinio pobūdžio problemos; mąstymo sutrikimai; trauminės gyvenimo patirtys/viktimizacija). Ši sritis skirta pabrėžti/identifikuoti, ar asmuo kenčia nuo tam tikrų psichologinių problemų, kurios gali sukelti smurto prieš save ar kitus riziką. Blagden ir kolegų (2024) atliktame tyrime teigiama, kad psichikos sveikatos sunkumų gydymas buvo ypač svarbus taikant intervenciją asmenims, kurie seksualiai domisi vaikais. Ši sritis taip pat apima piktnaudžiavimą psichoaktyviomis medžiagomis, kas taip pat yra tyrimų nustatyta kaip rizikos veiksnys, kai tuo tarpu ne piktnaudžiavimas šiomis medžiagomis yra apsauginis veiksnys (de Vries Robbe et al., 2015). Piktnaudžiavimas psichoaktyviomis medžiagomis sąveikauja ir su kitomis čia įtrauktomis sritimis, ypatingai, prasta emocine reguliacija bei impulsyvumu.

Savireguliacija (prasta emocinė reguliacija; prastas problemų sprendimas; impulsyvumas). Savireguliacija yra ypatingai svarbi rizikos sritis asmenims, kurie yra linkę į seksualinius nusikaltimus (Gillespie et al., 2012). Seto su kolegomis (2023) teigia, kad ypatingai prasta emocinė reguliacija yra empiriškai pagrįstas rizikos veiksnys. Autorių teigimu, prasta emocinė reguliacija gali versti patirti nemalonas emocijas stipriau nei įprastas, bendrai populiacijai priklausantis žmogus. Toks neproporcingas nemalonių emocijų patyrimas gali sutrikdyti ir lemti netinkamų įveikų mechanizmų pritaikymą gyvenime. Vienas jų – seksualinio turinio ar veiklos naudojimas. Sekso kaip įveikos mechanizmo naudojimas yra gana reikšmingas rizikos veiksnys, kuris didina riziką nusikalsti (Brankley et al., 2021).

Santykiai (santykių problemos ir intymumo trūkumas). Santykių ir intymumo trūkumas gali pasireikšti, kai asmuo visiškai nerodo susidomėjimo kurti santykius ir juos palaikyti su savo amžiaus asmenimis (pvz., dėl to, nes seksualiai domisi nepilnamečiais) arba dėl to, nes jam sunku juos užmegzti su bendraamžiais (Seto et al., 2023). Vienu ar kitu būdu patiriamos santykių problemos ir intymumo trūkumas yra susijęs su rizika seksualiai nusikalsti (Marshall, 2018). Martijan ir Blagden (2023) teigia, kad santykiai gali būti tiek rizikos, tiek apsauginis veiksnys, priklausomai nuo santykių pobūdžio, kokybės. Pavyzdžiui, šeimos parama gali būti reikšminga siekiant adaptuotis visuomenėje, jei šie santykiai prasti, asmuo gali sunkiau joje pritapti, jaustis izoliuotas (Knack et al., 2019).

Gyvenimo būdas ir kontekstas (pažeidžiamumas dėl gyvenimo nestabilumo ir aplinkos rizikų; socialinių ryšių/šeimos palaikymo trūkumas, problemiška aplinka). Nors ši rizikos sritis

skiriasi nuo praeitų iš to pusės, kad ji kalba apie išorinius žmogų veikiančius aspektus, o ne vidinius, tačiau žmogus pats pasirenka su kuo asocijuotis bei kokį gyvenimo būdą palaikyti, su kokia asmenų grupe palaikyti ryšius (Seto et al., 2023). Neigiama socialinė įtaka iš asmenų ar aplinkos, ypatingai, jei ši aplinka yra artima ir svarbi asmeniui, skatina asmenį elgtis asocialiai. Jei asmens aplinkoje yra asmenų, kurie palaiko seksualinę agresiją, tai gali padidinti seksualinio nusikaltimo riziką (Casey & Masters, 2017).

1.7.2. HEXAGON instrumento nusikalstamo elgesio apsauginiai veiksniai

Autonomija (Gyvenimo kontrolė, asmeninių iššūkių suvokimas). Mokslinėje literatūroje pastebima, kad apie seksualinio nusikalstamo elgesio apsauginius veiksnus informacijos yra žymiai mažiau nei apie rizikos veiksnus. Tačiau yra tyrimų, kurie rodo, kad gyvenimo kontrolė ir asmeninių iššūkių suvokimas yra veiksniai, kurie gali sumažinti riziką nusikalsti. Gyvenimo kontrolė yra susijusi su asmens įsitikinimu, kad jis pats yra atsakingas už savo gyvenimą ir sprendimus. Asmenys, kurie tiki, kad jie patys yra atsakingi už savo veiksmus, rečiau yra linkę nusikalsti. Tyrimai rodo, kad tai sumažina seksualinio nusikalstamo elgesio riziką (Beech & Mann, 2002).

Ateities perspektyvos. Ši sritis susijusi su pozityviu mąstymu apie ateitį, ateities planus, jų laikymąsi ir siekimą, smalsumą naujoms idėjoms, įgūdžiams ir pan. de Vries Robbė su kolegomis (2015) atliktame tyrime teigia, kad šis sugebėjimas yra susijęs su geresne savikontrole, žmogaus gebėjimu laikytis disciplinos bei saviveiskmingumo suvokimu, kas susijęs ir su pirmąją išskirta apsaugine sritimi. Šie sugebėjimai mažina seksualinio nusikaltimo prieš vaikus riziką.

Pasitenkinimas gyvenimu. Ši sritis susijusi su asmens suvokimu, kiek jis yra patenkintas savo dabartiniu gyvenimu bei jo fizine ir psichikos gerove. Gera fizinė ir emocinė sveikata yra susijusi su nepiktnaudžiavimu psichoaktyviomis medžiagomis, kas sumažina riziką nusikalsti (Seto et al., 2023; de Vries Robbe et al., 2015).

Socialiniai ryšiai. Kaip ir minėta prie rizikos veiksnių, neigiama įtaka daroma iš socialinės aplinkos gali padidinti riziką nusikalsti, tačiau teigiama įtaka, savęs asocijavimas su prosocialia aplinka, palaikymas iš šeimos narių bei artimųjų yra apsauginiai veiksniai, kurie mažina riziką seksualiai nusikalsti (Seto et al., 2023).

Santykiai (sveiki suaugusiųjų santykiai ir šeima; prosocialus bendravimo stilius; reakcija į grįžtamąjį ryšį). Kaip ir minėta anksčiau, santykiai ir jų kokybė gali būti tiek rizikos, tiek

apsauginiu veiksmu (Seto et al., 2023). Jei asmuo palaiko tinkamus ir kokybiškus, ilgalaikius santykius su bendraamžiais, jį palaiko šeima bei artimieji, tai sukuria stiprų ir sveiką socialinį ryšį/ratą, kas leidžia pasireikšti prosocialiam elgesiui ir mažina riziką nusikalsti seksualiai.

Prasmingumas/tikslingumas. Ši apsauginė sritis susijusi su asmens pasitenkinimu gyvenimu ir prosocialiu užimtumu, hobiais. Jei asmuo užsiima prosocialia veikla, mato prasmę dabartiniame darbe ir veikloje, tai mažina jo riziką nusikalsti.

Kiekvieną iš pateiktų su rizika ir apsauga susijusių klausimų remiantis turima informacija specialistas turi įvertinti remiantis pateikta vėliavų sistema. Tokiu būdu specialistas gali paaiškinti ir pagrįsti savo sprendimą, t. y., pasirinktą vėliavą. Dar vienas HEXAGON pranašumas yra tai, kad nebūtina atsakyti į visus klausimus tam, kad vis tiek būtų priimtas vienas ar kitas sprendimas. Toks įvertinimas vėliau specialistams leidžia atsižvelgiant į rizikos veiksnius ir asmens individualias stiprybes sudaryti išankstinį intervencijos planą asmenims, kurie domisi vaikais seksualiai, tačiau dar nėra įvykdę nusikaltimo. Taip pat, vienas iš svarbiausių aspektų, tai apsaugo vaikus nuo viktimizacijos. Be to, suteikia emocinę paramą ir palaikymą, pagalbą asmenims, kurie domisi vaikais seksualiai. Tai leidžia efektyviai ir veiksmingai, profesionaliai valdyti seksualinių nusikaltimų prieš vaikus riziką.

1.8. Tyrimo tikslas ir klausimai

Šio tyrimo tikslas. Išanalizuoti seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų nusikalstamo elgesio rizikos ir apsauginių veiksmų vertinimo ypatumus ir taikymo galimybes naudojant „Rizikos ir apsauginių veiksmų šešiakampį, HEXAGON“ instrumentą.

Šio tyrimo klausimai:

a) Kokios yra seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksmų vertinimo galimybės naudojant HEXAGON instrumentą Lietuvoje?

b) Kokie yra specialistų įžvelgiami HEXAGON instrumento privalumai ir trūkumai jį pritaikant praktikoje?

2. TYRIMO METODIKA

Teorinis tyrimo pagrindas. Siekiant įgyvendinti šio tyrimo tikslą ir atsakyti į išsikeltus klausimus buvo pasirinktas atlikti kokybinė tyrimo metodika. Kokybinė metodologija yra tinkamiausia, kai siekiama giliau suprasti sudėtingus, socialiai jautrius reiškinius, tokius kaip seksualinis smurtas prieš vaikus (Silverman, 2013). Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksmų įvertinimas apima ne tik objektyvius vertinimo aspektus, bet ir specialistų vertinimo praktikos ypatumus, sprendimų priėmimo procesus bei vertinimo metodų taikymų ypatumus, su kuriais susiduriama praktikoje. Tokie aspektai dažnai yra sudėtingi, priklauso nuo konteksto ir negali būti tinkamai išreikšti analizuojant kiekybinius duomenis. Todėl pasirinkta kokybinė tyrimo metodologija leidžia nagrinėti tyrimo objektą ne tik jį aprašant, bet ir interpretuojant galimas HEXAGON pritaikymo galimybes praktikoje atsižvelgiant į specialistų nuomonę ir asmenines/tarpinstitucines patirtis.

Siekiant nuosekliai ir išsamiai išanalizuoti seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų nusikalstamo elgesio rizikos ir apsauginių veiksmų vertinimo ypatumus ir taikymo galimybes naudojant HEXAGON instrumentą, taikytas teminės analizės metodas. Teminė analizė tyrėjams leidžia sistemingai organizuoti ir nustatyti duomenis pagal prasminius vienetų duomenų rinkinyje (Braun & Clarke, 2006). Šis metodas yra lankstus ir leidžia išryškinti pagrindinius modelius, susijusius su HEXAGON pritaikomumo praktikoje įžvelgiamas galimybes, atsižvelgiant į tyrime dalyvaujančių specialistų patirtis, įžvelgiamus iššūkius bei praktinius vertinimo ypatumus. Tokiu būdu užtikrinama galimybė sistemingai pažvelgti į seksualinio vaikų išnaudojimo problemą ir apibendrinti kokybinius duomenis, suformuluoti įžvalgas, atspindinčias realią praktinę situaciją Lietuvoje.

Tyrimo dalyviai. Diskusijoje dalyvavo 6 specialistai (5 moterys ir 1 vyras), kurie teikia praktinę ir metodinę pagalbą tiek nukentėjusiems nuo seksualinio smurto, tiek nuteistiesiems atlikusiems šį nusikaltimą. Tyrime dalyvavo policijos pareigūnų psichologė, kuri atstovavo Lietuvos policijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, dvi Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos specialistės/psichologės. Taip pat, specialistė iš Nevyriausybinių organizacijų Dingusių žmonių šeimų paramos centro; specialistė iš Lietuvos kalėjimų tarnybos bei specialistas atstovaujantis Lietuvos probacijos tarnybą. Visi diskusijos dalyviai turėjo aukštąjį išsilavinimą socialinių mokslų srityje (pavyzdžiui, psichologija, socialinis darbas ir pan.). Visi diskusijoje

dalyvavę specialistai turėjo daugiau nei kelių metų darbinę patirtį. Dalyviai užkoduoti pagal jų atstovaujamas institucijas, Lietuvos policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos – LPD; Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos – VTT1 ir VTT2; Lietuvos kalėjimų tarnyba – LKT; Dingusių žmonių šeimų paramos centras – DŽŠPC ir Lietuvos probacijos tarnyba – LPT.

Tyrimo instrumentai. Siekiant išanalizuoti seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksnių įvertinimo ypatumus ir taikymo galimybes naudojant „Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampį, HEXAGON buvo atlikta fokusuota grupinė diskusija.

Fokusuota grupinė diskusija – tai yra kokybinio tyrimo metodas, kurio metu nedidelė grupė asmenų įsitraukia į diskusiją apie tam tikrą specifinę temą ar problemą (Wilkinson, 2004). Fokus grupė daugeliui tyrimo dalyvių yra labiau priimtina, nes sukuriama palankesnė ir saugesnė atmosfera, be to sukuriamą aplinką padedanti lengviau ir laisviau išreikšti savo nuomonę bei požiūrį, idėjas bei mintis (Krueger & Casey, 2015).

Šio tyrimo kontekste fokusuota grupinė diskusija buvo tinkamiausias metodas dėl kelių pagrindinių priežasčių. Fokusuota grupinė diskusija yra tinkama naudoti situacijomis, kai reikia apžvelgti ir įvertinti naujo metodo ar instrumento taikymo galimybes (Bloor et al., 2001). Kadangi HEXAGON instrumentas dar nėra taikomas, fokusuota grupinė diskusija tarp specialistų, kurie dirba su asmenimis, kurie galimai linkę nusikalsti, leidžia atskleisti, kokios matomos šio instrumento vertinimo galimybės praktikoje.

Kitas svarbus aspektas, kodėl pasirinktas būtent šis metodas yra tai, kad fokusuota grupinė diskusija padeda prieiti ir atskleidžia kolektyvines patirtis ir žinojimą, kurio pavieniai interviu gali neatskleisti (Morgan, 1997). Pirmiausia, kadangi šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, kokie yra rizikos ir apsauginių veiksnių vertinimo ypatumai ir galimybės naudojant HEXAGON instrumentą, fokusuota grupinė diskusija tarp specialistų (pvz., psichologų, socialinių darbuotojų, probacijos pareigūnų ir pan.) leidžia atskleisti realias problemas, sprendimo būdus ir šio instrumento pritaikymo galimybes, išvalgas apie privalumus ir ribotumus praktikoje. Be to, HEXAGON instrumento taikymo galimybių analizė reikalauja suprasti, kaip šis instrumentas galėtų būti pritaikytas konkrečiame kontekste (pvz., vertinant asmenų riziką nusikalsti), todėl šis metodas išryškina praktinius niuansus, kurie svarbūs taikant šį instrumentą (Krueger & Casey, 2015).

Paskutinis, bet ne mažiau svarbus aspektas yra tai, kad seksualinis vaikų išnaudojimas ir domėjimasis seksualiai vaikais yra be galo jautrios temos. Fokusuotos grupinės diskusijos dinamika ir sukurta atmosfera leidžia moderuoti diskusiją ir padeda iškelti netikėtus aspektus ar

klausimus, kurių vienas tyrėjas galimai neapgalvotų. Tai ypač svarbu tiriant tokias jautrias temas kaip šio tyrimo metu, kur profesionalų/specialistų pasidalinimas ir refleksijos vieną kitą papildo ir praturtina.

Dėl šių išvardintų priežasčių siekiant išanalizuoti seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksnių įvertinimo ypatumus ir taikymo galimybes naudojant „Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampį, HEXAGON buvo pasirinktas fokusuotos grupinės diskusijos metodas.

Siekiant įgyvendinti išsikeltą tyrimo tikslą buvo organizuojama fokusuota grupinė diskusija. Temos/klausimai diskusijai buvo formuluoti atsižvelgus į mokslinėje literatūroje esančią informaciją ir iškylančias problemas/ problemines sritis. Buvo suformuluoti šie klausimai:

a) Problemos aktualumo suvokimas. Jūsų nuomone, kiek aktuali seksualiai vaikais besidominčių asmenų problema Lietuvoje? Ar ši problema yra žinoma jūsų institucijos ar organizacijos veikimo lauke? Kokius vaikų seksualinio išnaudojimo atvejus stebite dažniausiai? Su kokiais atvejais susiduriate savo darbe?

b) Vertinimo galimybės. Kaip seksualiai vaikais besidomintys asmenys vertinami jūsų institucijoje? Ar žinote, kaip jie vertinami kitose? Kas ir kada turėtų tokį vertinimą atlikti? Kaip vertinate HEXAGON instrumentą? Kiek jis naudingas priimant sprendimą dėl konkretaus asmens seksualinio smurto prieš vaikus rizikos?

c) HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje. Ką galvojate apie HEXAGON instrumento turinį? Ar jo naudojimo instrukcijos yra aiškos ir lengvai suprantamos? Ar klausimai jums atrodo tinkami ir aiškūs? Ar instrumento apimtis yra pakankama? Ar aišku, kaip reikėtų interpretuoti atvejus? Kokie instrumentai trūkumai? Kokie instrumento privalumai? Kiek „HEXAGON“ instrumentas būtų pritaikomas konkrečiai jūsų veiklos srityje? Ar matote kokių nors barjerų/sunkumų pritaikymui praktikoje?

d) Apibendrinant. Kokios papildomos mintys apie seksualinio smurto prieš vaikus rizikos ir apsauginių veiksnių vertinimo galimybes bei iššūkius šioje srityje?

Tyrimo eiga. Nuo 2022 m. spalio 1 d. Vilniaus universiteto Psichologijos instituto mokslininkų komanda, vadovaujama prof. dr. Ilonos Laurinaitytės (projekto vadovė Lietuvoje), įgyvendina Europos Komisijos finansuojamą projektą „2PS - Prevencija ir apsauga teikiant pagalbą“ (anglų k. 2PS - Prevent & Protect Through Support, Nr. 101073949). Šis tyrimas atliktas „2PS“ projekto rėmuose. Analogiškas tyrimas buvo atliekamas Šveicarijoje, Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Tyrimo metu didžiausias dėmesys buvo skirtas šio projekto rėmuose

sukurto HEXAGON instrumento vertimui ir aptarimui. Pirmiausia kartu su darbo vadove buvo išverstas HEXAGON instrumento vertinimo vadovas (2 priedas). Vėliau buvo formuluojamos temos ir fokusuotos grupinės diskusijos klausimai aktualūs ir susiję su pagrindiniu tyrimo tikslu. Atlikus šiuos žingsnius buvo atrinkti asmenys/ specialistai, potencialiai savo praktikoje galintys susidurti su asmenimis, kurie seksualiai domisi vaikais (taip pat buvo atsižvelgiama į HEXAGON instrumento vadovą, kuriame nurodyti specialistai, kurie galėtų galimai naudotis šiuos instrumentu). Kadangi instrumentas dar yra pilotinėje stadijoje, atrinktų tyrimo dalyvių buvo prašoma pasirašyti sutikimo formą (1 priedas) dalyvauti fokusuotoje grupinėje diskusijoje ir tada leidžiama su instrumentu jiems buvo skirta apie savaitę laiko susipažinti su HEXAGON instrumentu. Po to, dalyviai buvo kviečiami į fokusuotos grupės diskusiją. Diskusija buvo organizuota 2025 m. vasario mėnesį nuotoliniu būdu naudojant „Zoom“ platformą bei darant vaizdo ir garso įrašą. Vėliau duomenys buvo analizuojami, naudojant detalią garso įrašo transkripciją. Diskusijos trukmė 1 val. ir 48 min.

Duomenų analizė. Duomenų apdorojimui taikytas teminės analizės metodas remiantis Braun ir Clarke (2006). Duomenys buvo analizuojami taikant indukcinį metodą, atsižvelgiant į išsikeltus tyrimo klausimus:

1 žingsnis. Susipažinimas su duomenimis. Pirmojo etapo metu buvo pakartotinai skaitomas grupinės diskusijos transkripcija, pasižymimos kylančios mintys, idėjos, prie kurių bus grįžtama vėlesniuose etapuose.

2 žingsnis. Pradinių kodų generavimas. Antrojo etapo metu buvo pakartotinai skaitoma transkripcija ir sistemingai koduojamos įdomios duomenų savybės visame duomenų rinkinyje, kurios atsako į pagrindinį tyrimo tikslą ir išsikeltus tyrimo klausimus.

3 žingsnis. Temų paieška. Šiame etape panašūs kodai buvo skirstomi į bendresnes kategorijas – potencialias juos apibūdinančias temas ir potemes, ir surenkami visi su kiekviena tema susiję duomenys. Išryškėjus pagrindinėms kategorijoms, prasidėjo temų ir potemių kūrimas. Įsibėgėjus šiam duomenų analizės etapui kodai ir potencialios bendros kategorijos aptariamos su darbo konsultante ir vadove, siekiant įsitikinti, kad kodai tinkamai atspindi tam tikras bendras kategorijas (temas).

4 žingsnis. Temų peržiūra. Šiame etape tikrinama, ar temos ir potemės, jų formuluotės tinka koduotoms ištraukoms ir duomenims sudarant galutinį temų rinkinio modelį. Sudaromas galutinis temų rinkinio modelis, kuris atspindi duomenyse matomas reikšmes.

5 žingsnis. Temų ir potemių apibrėžimas ir įvardijimas. Siekiama tikslinti kiekvienos temos ir potemių specifiką, nustatyti temos „esmę“. Šiame etape kiekvienai temai (ir potemei) suteikiamas pavadinimas ir ji apibūdinama. Šio etapo pabaigoje temos ir potemės peržiūrimos kartu su konsultante ir darbo vadove, siekiant įsitikinti, kad temų ir potemių formuluotės ir apibrėžimai tinkami ir atsako į tyrimo tikslą bei klausimus. Taip siekiama rasti tinkamiausius temų ir potemių pavadinimus ir užtikrinama rezultatų kokybė.

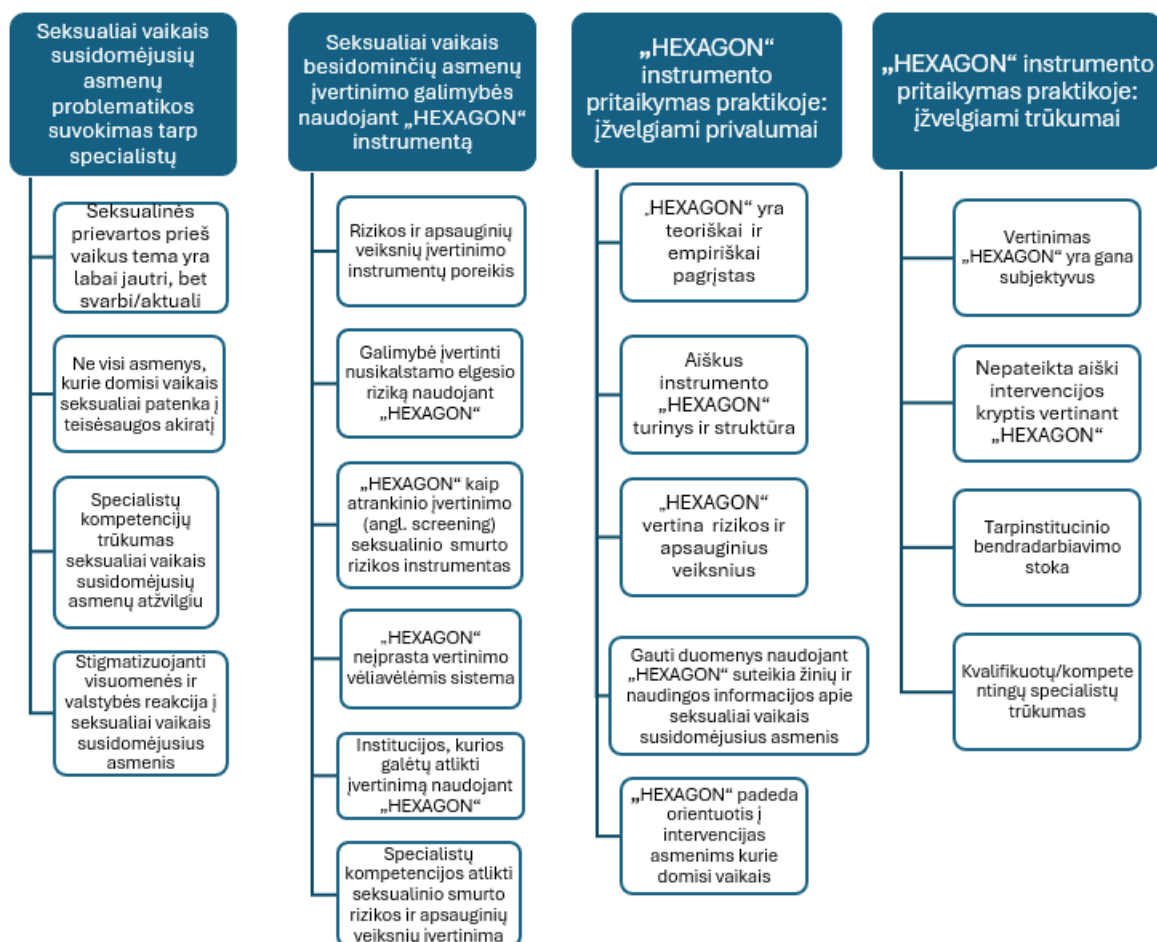
6 žingsnis. Apžvalgos rengimas. Duomenys aprašomi, analizuojami ir interpretuojami. Pateikiamas glaustas, nuoseklus gautų duomenų aprašymas. Atrenkamos labiausiai temas ir potemes atspindinčios duomenų ištraukos (citos). Parengiama mokslinės analizės apžvalga.

Teminė analizė buvo atlikta naudojant programas „Microsoft Word“ bei „Semantika“ garso įrašo transkribavimui atlikti.

Analizę atliko darbo autorė, jas peržiūrėjo ir koregavo šio darbo asistentė doc. dr. Greta Kaluževičiūtė ir darbo vadovė prof. dr. Ilona Laurinaitytė.

3. FOKUSUOTOS GRUPINĖS DISKUSIJOS REZULTATAI

Atlikus teminę analizę nustatytos keturios pagrindinės temos: seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų problematikos suvokimas tarp specialistų (1 tema), seksualiai vaikais besidominčių asmenų įvertinimo galimybės naudojant HEXAGON instrumentą (2 tema), HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje: išvelgiami privalumai (3 tema), HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje: išvelgiami trūkumai (4 tema). Teminės analizės būdu nustatytos temos ir jų potemės pavaizduotos 1 paveiksle.

1 pav. Teminės analizės būdu nustatytos temos ir jų potemės

3.1. Seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų problematikos suvokimas tarp specialistų

Šioje temoje buvo išskirtos keturios pagrindinės potemės, kurias toliau pailiustruosime.

3.1.1. Seksualinės prievartos prieš vaikus tema yra labai jautri, bet svarbi/aktuali. Seksualinė prievarta prieš vaikus yra laikoma itin jautria ir emociniu požiūriu sudėtinga tema. Diskusijos metu specialistams diskutuojant šia tema girdimos tokios frazės, kaip „*tabu*“ (VTT1); „*Jinai (aut. past. tema) labai jautri*“ (LPT).

VTT1: *Apie tai sunkiai kalbama. Suprantama, kad tema yra labai jautri ir vaikams, ir suaugusiems, ir tikrai dažnai pasimeta <...> man pačiai teko susidurti su situacijomis, kai vaikai pasipasakodavo ir tai nebuvo vienetinis atvejis. Tai, manyčiau, kad tema tikrai yra aktuali.*

VTT1: *Mano akimis (pauzė) nepakankamai jinai (pauzė) tiriama, nagrinėjama.*

LPD: *Tema yra aktuali, manau, tiek Lietuvoj, tiek policijoj.*

VTT2: *Tai ta problema labai svarbi <...> Tai iš savo darbo perspektyvos žiūrint, iš viso to centro, kuris padeda vaikams, nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos, tai man atrodo, kad šita tema... apie galimus smurtautojus prieš vaikus, yra ypatingai svarbi.*

LPT: *Aktuali mūsų darbe, tai yra probacijos tarnybos darbe, aktuali tema.*

Tokie specialistų išsireiškimai atskleidžia bendrą emocinį sunkumą kalbant šia tema. Nepaisant to, visi tyrimo dalyviai pripažįsta, kad tema yra be galo svarbi ir aktuali, ir apie tai svarbu kalbėti.

3.1.2. Ne visi asmenys, kurie domisi vaikais seksualiai patenka į teisėsaugos akiratį. Antroji potėmė išryškina vieną esminių problemų – dalis seksualiai vaikais besidominčių asmenų nepatenka į teisėsaugos ar pagalbos sistemų akiratį. Specialistai kalbėdami apie šiuos asmenis naudoja tokias metaforas kaip: „*akloje zonoje*“ (VVTAT2); „*po staltiese*“ (VVTAT1); „*už užuolaidų*“ (VVTAT2).

VTT2: *Bet ta sritis, kuri yra apie smurtautoją, na, dažnai yra, tiek, kiek mus pasiekia, tokioj akloj zonoj, kur atrodo sunku ir suprasti, ar jie gauna pakankamai pagalbos, kad šie nusikaltimai nesikartotų.*

LPD: *Turbūt procentaliai taip imant nedidelė dalis pareigūnų iš tikrųjų ir susiduria su tokiomis bylomis, nes jų nėra tiek daug.*

VTT1: *Labai svarbi dalis, nes tas, kas nukeliauja jau iki įkalinimo įstaigos ir yra jau tie matomi <...> bet jų atrodo, yra mažuma <...> žmonių, kurie domisi seksualiai vaikais, tai tikrai man atrodo labai daug kas yra, kurie nepatenka į jokių akiračių ir niekaip nėra identifikuoti, kaip tikrai galimi nusikaltėliai.*

LKT: *Net ir tarp tų, kurie yra teisti ir, pavyzdžiui, už kitus nusikaltimus, tas klausimas kažkaip niekad nėra paliečiamas, ar ne? Ar yra galbūt ir kažkokių tokių interesų jūsų seksualinių vaikų atžvilgiu ir panašiai. Tai tikrai šitos temos neliečiam kažkodėl.*

Diskusijos dalyviai išreiškia, kad sistema dažnu atveju reaguoja tada, kai jau yra įvykdytas nusikaltimas. Dėl šios priežasties specialistai net nežino, ar asmenys, kurie domisi vaikais seksualiai sulaukia metodinės ir praktinės pagalbos.

3.1.3. Specialistų kompetencijų trūkumas seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų atžvilgiu. Visi tyrimo dalyviai atvirai kalba apie nepakankamą pasirengimą ir bendrą informacijos apie seksualiai vaikais besidominčius asmenis trūkumą.

LKT: *Kalėjimų tarnyboj, tai labai dažnai ir keliu klausimų, <...> ką čia daryt, kaip daryt ir panašiai, nes tikrai trūksta priemonių, trūksta kompetencijų, trūksta pasiruošimo.*

VTT1: *Nepakankamai informacijos turi specialistai. Manyčiau, kad tikrai reiktų žymiai daugiau dėmesio skirti tai temai.*

LPD: *Ir turbūt didžiausia problema, kokia aš matyčiau, kad nėra specialistai apmokyti dirbti būtent su tokiomis bylomis <...> tai nėra tik seksualinė prievarta <...> Tai neretai tenka taip susidurti, kad trūksta žinių priimant kažkokį sprendimą byloje pareigūnams.*

VTT2: *Vesdama mokymus tikrai dažnai girdžiu žmonių klausimų, tie, kurie dalyvauja mūsų mokymuose: kaip atpažinti seksualinį smurtą, kaip reaguoti. Tikrai labai daug klausimų, susijusių su žmonėmis, kurie domisi seksualiai vaikais ir kas Lietuvoje daroma, ir kaip yra, ir kaip čia...kokia ta dinamika veikia. Ir aš neturiu, ką atsakyti. Tai labai mažai apie tą sritį apskritai pati žinau.*

Diskusijos dalyviai vieningai sutaria, kad šiai dienai specialistai nėra pakankamai apmokyti ir neturi pakankamai žinių dirbti su asmenimis, kurie seksualiai domisi vaikais.

3.1.4. Stigmatizuojanti visuomenės ir valstybės reakcija į seksualiai vaikais susidomėjusius asmenis. Ši potėmė išryškėjo ypatingai kalbant LPT ir LKT institucijų atstovams, kurie atskleidė, kad seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų grupė susiduria su daugiasluoksne/įvairiapuse stigmatizacija. Dalyviai pažymi, kad dabartinis požiūris šių asmenų atžvilgiu yra orientuotas į bausmę, o ne į reabilitaciją, gydymą, darbą su rizika. Tokius asmenis norima „uždaryti kuo ilgiau“ (LKT); „kažkur nukišti“ (LKT); „kad niekaip neišeitų į visuomenę“ (LKT). Taip pat girdima

dalyvių teigiama reakcija ir džiaugsmas, kad šia tema apskritai yra kalbama, t. y., kad yra kalbama ir diskutuojama apie tai, kaip reikia padėti ir apsaugoti ne tik vaikus, bet ir asmenis, kurie galimai jais domisi seksualiai. Kalbama apie tai kaip būtų galima identifikuoti ir dirbti su asmenimis, kurie domisi vaikais seksualiai, ar jau yra padarę nusikalstamą veiką, nes šiuo metu tiesiogiai su šiais asmenimis specialistų žiniomis nėra dirbama arba dirbama ribotai.

LKT: *Nėra lygtinio paleidimo tokiems asmenims (aut. past. įvykdžiusiems seksualinį nusikaltimą prieš vaikus), nes iš tikrųjų valstybės tokia tarsi ir politikos, ir kitų specialistų nuomonė yra kuo griežčiau bausti, uždaryti, kažkur nukišti <...> Bet vis tiek mes jų iki gyvos galvos negalim laikyti ir jų bausmės yra terminuotos.*

LPT: *Pavyzdžiui, jeigu turime vaiko išžaginimą, tai paprastai mes jau neturime probacijos tarnyboje tokių asmenų ir kiek man yra žinoma, jie neturi teisės ir į lygtinį paleidimą.*

LKT: *Nėra jokios motyvacijos jiems patiems pripažinti, kad jie padarė tą nusikaltimą ir dirbti su tuo, nes pripažinimas automatiškai reiškia jų pačių asmeninį nesaugumą. <...> jiems yra nesaugu prisipažinti, dirbti su ta problema ir darbuotojų rankos, irgi yra pakankamai surištos.*

LKT: *Kol kas kažkaip man atrodo nei politinės valios yra labai daug kreipti didelį dėmesį į šitą grupę ir galvoti, iš tikrųjų, kažkokias kitas priemones, išskyrus tik tai, kuo griežtesnį baudimą ir kuo ilgesnį laikymą ir ne paleidimą, kas, nu akivaizdu, kad problemos nesprendžia.*

VTT2: *Nes tikrai visai kaip būna, kai atrodo, kad jeigu mes nedirbtume su smurtautojais tai tas smurtas tikrai tęsis, kad čia nu tikrai pagrindinė dalis yra būtent darbo su smurtautojais <...> seksualinio pobūdžio apskritai nedaug dėmesio tam skiriama, ypatingai, jeigu nebuvo jokio precedento.*

VTT1: *Tiesiogiai tarnybos su tokiais asmenimis, ko gero, nedirba, nes nu pagal tą jau mano paminėtą algoritmą, mes informaciją pateikiame policijai ir policija jau atlieka ikiteisminį tyrimą ir nustato, ar buvo padaryta nusikalstama veika.*

Nors iš dalyvių girdima džiaugsminga reakcija, kad šia tema kalbama, tačiau išryškėja ir didelė problema, dėl kurios apie asmenis, kurie domisi vaikais nėra kalbama daug – tai stigmatizuojanti visuomenės reakcija. Dalyvių teigimu dėl jos, asmenys, kurie domisi vaikais seksualiai patys baiminasi tai pripažinti, su jais nėra tiesiogiai dirbama.

3.2. Seksualiai vaikais besidominčių asmenų įvertinimo galimybės naudojant HEXAGON

Šioje temoje buvo išskirtos šešios pagrindinės potemės, kurios pailiustruotos toliau. Šioje vietoje svarbu pažymėti, kad išskirta tema ir potemės atspindi specialistų požiūrį į tai, kokios jų nuomone, galimybės HEXAGON instrumentą pritaikyti Lietuvoje turint kitus nusikalstamo elgesio rizikai vertinti instrumentus.

3.2.1. Rizikos ir apsauginių veiksnių įvertinimo instrumentų poreikis. Tyrimo metu LKT atstovė atskleidė, kad šiuo metu Lietuvoje naudojami instrumentai skirti įvertinti seksualinio smurto riziką (pvz., SVR-20) yra pasenę ar ribotai taikomi.

LKT: *Kuo jisai skiriasi nuo kitų instrumentų, nes mes turim SVR šiai dienai, pasenusią versiją. Tuo nesidžiaugiam ir labai norim ją atnaujint. Tai dėl to čia irgi yra visada tas klausimas, ar HEXAGON galėtų pakeisti SVR, kurį dabar turim.*

VTT1: *Tarnyba tai susiduria su tokiais žmonėmis. Ypatingai, jeigu tai yra artimoje aplinkoje, <...> Bėda tame, kad mes neturim jokių instrumentų rizikai įvertinti.*

Specialistai išreiškia poreikį naujam, tinkamesniam instrumentui, kuris leistų įvertinti ne tik recidyvo riziką, tačiau identifikuotų ir ankstyvą riziką seksualiai nusikalsti.

3.2.2. Galimybė įvertinti nusikalstamo elgesio riziką naudojant HEXAGON. Diskusijos metu išryškėjo dalyvių požiūris, kuris teigia, kad HEXAGON instrumentas galėtų padėti identifikuoti asmenis, kurie seksualiai domisi vaikais bei nustatyti riziką ir kiek tas domėjimasis vaikais seksualiai yra išreikštas. Be to, šis instrumentas galėtų padėti atskleisti polinkį ir riziką atlikti kitus nusikaltimus (nebūtinai seksualinius prieš vaikus).

LPT: *Kiek sakykime, šitas yra išreikštas dalykas, pavyzdžiui, seksualinis smurtas prieš vaiką ar kažkas tokio. <...> Koks jisai atrodo bendram to, sakykime, galbūt elgesio kontekste. <...> Bet čia gali ir kitų dalykų dar išryškėti, pavyzdžiui, gal žmogus dar linkęs vogti ir/arba dar kažkokių kitų dalykų gali būt.<...> tame plačiame lauke tu gali matyti ir kitų dalykų, kuriuos koreguojant tu gali artėti prie tam tikro siektino rezultato.*

LKT: *Ar čia tada būtų tiems, kurie jau yra padarę nusikaltimus tokio pobūdžio, ar čia galėtų būti netgi taip taikoma ir plačiau įdėjus tokį „švyturį“ ir tokį „prožektorių“, žodžiu,*

pasižiūrėti, kaip yra su kitais, kurie galbūt teisti už kitus nusikaltimus, bet kaip yra su jų tokiais seksualiniais interesais.

DŽŠPC: *Galėtų tikrai labai padėti atpažinti tuos pirmuosius rizikos faktorius.*

VTT1: *Jeigu specialistui kiltų kažkokių ten įtarimų, tai tada galima būtų papildomai...kaip papildomą instrumentą integruoti HEXAGONĄ.<...> galima integruoti į situacijos vertinimą.*

3.2.3. HEXAGON kaip atrankinio (angl. screening) seksualinio smurto rizikos įvertinimo instrumentas. Diskusijos metu LKT bei VTT institucijų specialistai atskleidė, kad HEXAGON būtų galima integruoti ir jį matytų kaip atrankinio įvertinimo instrumentą.

LKT: *Jeigu mes norime prevenciškai ir daugiau tokį kaip „skryningą“ (atrankinio įvertinimas, angl. screening) daryt.*

VTT1: *Man kaip tik tas instrumentas labiau priminė tokį nu „skryningo“ (atrankinio įvertinimo; angl. screening) instrumentą. Nes, galima įvertinti tas problemines sritis, bet neįvertina problemos, tarkim, gilumo, sudėtingumo.*

3.2.4. HEXAGON neįprasta vertinimo vėliavėlėmis sistema. Šioje vietoje svarbu pažymėti, kad jau egzistuoja instrumentai, kurie taip pat naudoja vertinimo vėliavėlėmis sistema, tad tai nėra naujiena. Nepaisant to, diskusijos dalyviai kėlė nemažai klausimų susijusių su vertinimo sistema – kada žymėti kokią vėliavėlę bei, tai, kad „trūksta indikatorių“ (LPD), kurie padėtų šį sprendimą priimti. Ypatingai, tai akcentavo LKT atstovė, kurios manymu, dar trūksta aiškumo kaip ir kada kokią vėliavėlę žymėti, pagal ką tai nuspręsti.

LKT: *Labai svarbi yra ta pagrindimo dalis: tai kokios informacijos pagrindu mes žymim tas vėliavėles.<...> Čia atrodo tik išsigryninam sritis ir taip supratau, jeigu teisingai, kad tos kur raudonos vėliavėlės, bet, o jeigu, tarkim, šiuo metu, kaip ir nepasireiškia, bet iš istorijos ir ta geltona, kaip jinai, tada turi atsispindėti tam HEXAGONE?*

LPD ir LKT institucijų atstovės diskusijos metu išreiškė, kad HEXAGON esanti vertinimo sistema vėliavėlėmis kelia neaiškumų, trūksta indikatorių, kurie nurodytų kaip tikslingai interpretuoti turimą informaciją.

3.2.5. Institucijos, kurios galėtų atlikti įvertinimą naudojant HEXAGON. Diskusijos metu dalyviai iškėlė nemažai klausimų, kokios institucijos ir kokie specialistai turėtų atlikti įvertinimą

naudojant HEXAGON. Nors diskusijos dalyviai kėlė nemažai klausimų apie tai, kas šį įvertinimą turėtų atlikti, tačiau visi pritarė tam, kad įvertinimą šiuo metu galėtų atlikti LKT, LPT ir VTT institucijos. Kitų institucijų atstovai, kurie dalyvavo diskusijoje, bent jau šiuo metu, nemato šio instrumento kaip galimo naudoti jų institucijoje, tačiau užsiminė, kad galbūt: „ateityje ir galėtume matyti kažkokias bent vizijas“ (DŽŠPC).

LPT: *Mano nuomone, kadangi probacijos tarnyba turi rizikos vertinimo patirtį, tai tikrai galėtų startuoti, <...> probacijos tarnyboje, nes jau kaip ir minėjom, dažniausiai turbūt čia startuojame – probacijoje<...> Turbūt prasidėtų probacijoj rizikos vertinimas.*

LKT: *Probacijos tarnybos <...> tai yra specialistai, kurie atlieka vertinimus, kurie bent jau žino ir gana taip išsamiai susipažinę su rizikos vertinimu. <...> Tai, jeigu taip žiūrint kalėjimo kontekste, tai manau, kad irgi instrumentas gali būti naudojamas.*

VTT1: *Manychiau, kad vaiko teisių apsaugos specialistai galėtų taikyti. Bent jau tai yra tas laukas, kur galima kažkaip tą prevenciją arba atlikti <...> Bet tikrai manychiau, kad (vaiko teisių apsaugos) tarnyba galėtų tą taikyti.*

LPD: *Policijos pareigūnai, na žinant jų dabartinius krūvius, pareigūnų trūkumą, tai <...> abejoju, kad jie galėtų šitą taikyti instrumentą.*

DŽŠPC: *Tai šiomet kol kas aš nematau, kaip mes galėtume pritaikyti, nes kaip ir minėjau, mūsų pagrindinis darbas yra su nukentėjusiais ir prevencinėmis veiklomis.*

Kalbėdami apie instituciją, kurioje galima būtų naudoti HEXAGON instrumentą, diskusijos dalyviai pabrėžia LKT, LPT ir VTT institucijas.

3.2.6. Specialistų kompetencijos atlikti seksualinio smurto rizikos ir apsauginių veiksmų įvertinimą. Tyrimo metu iš dalyvių nuskambėjo ir kas turėtų atlikti vertinimą naudojant HEXAGON. Visi diskusijos dalyviai pritarė, kad įvertinimą turėtų atlikti aukštąjį psichologinį išsilavinimą turintis specialistas, kuris dar ir turėtų specifinių žinių ir įgūdžių apie asmenis, kurie seksualiai domisi vaikais, nes tai yra specifinė ir gana siaura asmenų kategorija.

LPT: *Aš manau, kad tikrai turėtų būti apmokyti specialistai ir turintys tam tikrą bazinį išsilavinimą, ir turintys motyvaciją tai daryt. Tai mes kalbame čia apie aukštesnes kompetencijas, apie specifines kompetencijas <...> specialistus bent jau apie bazinį išsilavinimą, tai tikrai psichologas turėtų būt.*

VTT1: *Pritariu, kad tai turi būt kompetentingi, specialiai apmokyti ir turintys bazinį išsilavinimą specialistai.*

LPD: *Dėl to išsilavinimo, tai žinoma, pritariu, kad čia mažų mažiausiai turi būti psichologinis išsilavinimas, bet tuo pačiu turi būt kažkoks tas laukas, domėjimosi laukas ir specializuotos žinios, kad galima būtų tai atlikti.*

LPD: *Specialistas, kuris dirba su tuo žmogumi, jį pažįsta, turi psichologinį išsilavinimą, domisi šita būtent specifine tema - seksualiniais nusikaltimais prieš vaikus.*

Kalbėdami apie specialistus, kurie galėtų naudotis HEXAGON instrumentu darbinėje praktikoje, diskusijos dalyviai pabrėžia, kad tai turėtų būti psichologinį išsilavinimą turintis asmuo, kuris nestokoja ir specifinių žinių apie asmenis, kurie seksualiai domisi vaikais.

3.3. HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje: įžvelgiami privalumai

Šioje temoje buvo išskirtos penkios pagrindinės potėmės, kurios pailiustruotos žemiau. Čia svarbu pažymėti, kad išskirtos pagrindinės potėmės atspindi specialistų dalyvavusių tyrime įžvelgiamus privalumus kalbant konkrečiai apie HEXAGON instrumentą.

3.3.1. HEXAGON yra teoriškai ir empiriškai pagrįstas. LKT atstovė ne vieną kartą užsiminė, kad HEXAGON atrodo teoriškai pagrįstas, kadangi mato jame įtrauktų apsauginių veiksmų aliuzijų į Kokybiško gyvenimo modelį (angl. *Good Lives Model*).

LKT: *Apsauginiuose veiksmuose tai galima įžvelgti, kad yra tų sričių iš Gyvenimo kokybės modelio (aut. past. Kokybiško gyvenimo modelis). Tai, man atrodo, jisai irgi tada taip, teoriškai pagrįstas atrodo.*

3.3.2. Aiškus instrumento HEXAGON turinys ir struktūra. Visi fokusuotos grupinės diskusijos dalyviai pritarė, kad HEXAGON instrumentas turinio prasme yra aiškus: pateikti klausimai bei vertimas aiškus, pateikti išsireiškimai bei terminai taip pat nekėlė klausimų.

LPT: *Pati metodika gana patiko <...> jinai tai pradeda lyg tai nuo vieno dalykų - nuo platesnio ir paskui siaurinasi. <...> Man tai pati schema, pati sandara tai aiški, temos aiškios.*

VTT2: *Skaitant atrodo labai aiškiai surašyta: aišku, ko klausia ir nedviprasmiškai klausia. <...> Tai man, taip korektiškai tikrai kažkaip pasirodė.*

LPD: *Man irgi kažkaip neužkliuvo nei kažokie terminai, nei vertimo dalykai, nei instrukcijos, pakankamai aišku skaityti.*

VTT1: *Klausimų nekyla ir dėl specifinių terminų ar dar kažką, jisai tikrai suprantamas, aiškus.*

LKT: *Kalbant iš tikrųjų apie žodyną ir tokių aiškumą, tai tikrai yra, man atrodo, gerai išverstas ir suprantamas, aišku. Ir formuluotės, tokios kaip ir aiškos, sritys, kurios yra vertinamos. Tai pats tas sudėliojimas, kaip ir aišku.*

Kalbant vien turinio prasme diskusijos dalyviams instrumentas patiko. Dalyviai teigė, kad instrumento klausimai ir terminai yra aiškūs, vertimas taip pat aiškus, klausimai ne dviprasmiški.

3.3.3. HEXAGON vertina rizikos ir apsauginius veiksnius. Dauguma diskusijos dalyvių pasidžiaugė instrumentu, nes juo siekiama nustatyti ne tik rizikos, tačiau ir apsauginius veiksnius, ką dalyviai įvertino kaip vieną didžiausių šio instrumento privalumų.

VTT1: *Pats instrumentas tai man pasirodė toksai, jeigu galima taip kalbėti, subalansuotas, nes yra rizikos vertinimas ir yra apsauginių veiksmų. Ir ten tos 2 pusės subalansuotos labai. Ir tas instrumentas leidžia tiek įžvelgti riziką, tiek įžvelgti tinkamos pagalbos sritis.*

LPT: *Tie apsauginiai veiksniai labai svarbūs, nes mes, kai dirbam elgesio korekcinį darbą, tai mes būtent ir ugdome tam tikrus gebėjimus asmenis.*

LPD: *Aiškios tos sritys: tiek apsauginių, tiek rizikos veiksmų.*

LKT: *Iš tokių privalumų, tai man patinka, kad jisai turi tą visybišką požiūrį ir turi ne tik rizikos, bet ir apsauginius veiksnius.*

Tyrimo dalyviai apsauginių veiksmų įtraukimą įvardija kaip pagrindinį HEXAGON instrumento privalumą. Jų teigimu tai atspindi visybišką ir modernų požiūrį į elgesio korekcinį darbą, intervencijų pritaikymą.

3.3.4. Gauti duomenys naudojant HEXAGON suteikia žinių ir naudingos informacijos apie seksualiai vaikais susidomėjusius asmenis

Išryškėjo, kad šis instrumentas ne tik padėtų įvertinti asmens linkusio į seksualinį susidomėjimą vaikais riziką, tačiau ir leistų sužinoti daugiau reikalingos ir naudingos informacijos, įgauti naudingų žinių apie asmenis, kurie seksualiai domisi vaikais. Teigiama, kad tai yra „šešėlinė

zona“ (VTT2) – tai grupė, apie kurią nėra žinoma daug, tačiau šis instrumentas „leistų patyrinėti tą terpę, tą šešėlinę zoną“ (VTT2).

VTT2: *Mes turim tokį vieną kriterijų, kad jie smurtauja, jeigu patys nukentėję ar ne, bet turbūt yra daugiau veiksmų, tai suprasti, pažinti man atrodo, ypatingai svarbu.*

VTT2: *Pasirodė tikrai labai svarbus ir naudingas, nes tikrai paliečia įvairias sritis, iš įvairių perspektyvų galima pasižiūrėti, ir lyg tai suvokti tą žmogaus funkcionavimą, tokį ne vien kažkaip siaura prasme. <...> Tuos duomenis galima, nežinau, gal ir tam mokslui panaudoti ir suprasti, kas yra labiau linkę nusikalsti, ar ne.*

Diskusijos dalyvių teigimu, vienas iš didžiausių HEXAGON instrumento privalumų yra tai, kad jis padėtų ir suteiktų naudingos informacijos apie asmenis, kurie seksualiai domisi vaikais, nes šiuo metu šios informacijos labai trūksta.

3.3.5. HEXAGON padeda orientuotis į intervencijas asmenims kurie domisi vaikais. Instrumentą HEXAGON dalyviai apibūdina kaip „modernų“ (LKT), nes jis orientuotas į intervencijas, pagalbą asmeniui, kuris jau yra atlikęs ar yra linkęs atlikti nusikalstamą veiką bei to asmens įgalinimą.

LKT: *Čia yra daugiau tas naujesnės kartos (aut. past. instrumentas), kur į intervencijas integruotas.*

LPT: *Iš probacijos tarnybos pusės, aišku, institucija siekia, kad nesikartotų tie teisės pažeidimai <...> Kad žmogus įgytų kažkokių naujų kompetencijų ir taip pat vystytų jas, ir sugebėtų neutralizuoti tam tikrus dalykus ir sukurti naujus dalykus savo gyvenime, kurie ne tik kančia jam būtų, bet ir neštų gyvenimo džiaugsmą dar, nes juk turės dar gyventi paskui su tais naujais įgūdžiais savo.*

VTT2: *Siekis identifikuoti žmogų, kuris galimai linkęs nusikalsti ir dar jeigu tam kažkokiam ankstesniame etape, ne įkalinimo įstaigoj ir teikti pagalbą <...> kažkokių saugiklius, tam turėti, nusimatyti, įsivertinti vat tas rizikas ar panašiai.<...> nubausti žmogų už tai (aut. past. domėjimąsi vaikais seksualiai), kaip ir nėra dar pagrindo, nėra dar veikos padaryta, bet mes matom, kokias sritis mes galim stiprinti, kad tos vėliavėlės neparaudonuotų.*

3.4. HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje: įžvelgiami trūkumai

Šioje temoje buvo išskirtos penkios pagrindinės potemės, kurios pailiustruotos žemiau. Čia svarbu pažymėti, kad išskirtos pagrindinės potemės atspindi specialistų dalyvavusių tyrime įžvelgiamus trūkumus kalbant konkrečiai apie HEXAGON instrumentą.

3.4.1. Vertinimas HEXAGON yra gana subjektyvus. Nepaisant išryškėjusių privalumų, diskusijos metu taip pat išryškėjo esminiai HEXAGON instrumento trūkumai. Pirmiausia išryškėjo šio instrumento vertinimo subjektyvumas. Tyrimo dalyvių teigimu vertinimas naudojant HEXAGON dažnai remiasi vertinamo asmens pasakojimu, o ne objektyviais duomenimis. Taip pat dalyviai teigia, kad vertinimas naudojant HEXAGON ne tik, kad priklauso nuo asmens pasakojimo, bet ir nuo pačio vertintojo kompetencijų, gebėjimo interpretuoti asmens gautus atsakymus.

LKT: *Man gal truputį pritrūko specifiškumą, kad tai yra apie domėjimąsi vaikais, nes tie veiksniai, kurie yra išskirti atrodo, kad jie yra būdingi ir kitus nusikaltimus, ir ypač seksualinius nusikaltimus, darantiems asmenims <...> kad čia būtų užčiuoptų prieš vaikus, kažkaip man truputį gal to pritrūko.*

LKT: *Pavyzdžiui, jeigu jisai kalba apie savižudybę, kaip čia siejasi tada su tuo domėjimusi seksualiai vaikais? <...> Arba, pavyzdžiui, kad jeigu turi ūmių psichiatrinių problemų, girdi balsus, tai, ar čia bendrai balsus visus, bet kokio pobūdžio, ar čia kažkokius balsus, kurie jau siejasi, tarkim, su tuo seksualiniu nusikaltimu?*

VTT1: *Jeigu, pavyzdžiui, nebuvo nusiskundimų, nebuvo paminėta, kad kažkoks keistas žmogaus elgesys ir pastebėti kažkokie keisti jo veiksmai, ar buvo tiesiogiai kažkas tai daryta. Tai kokių pagrindų mes žmogui taikysime tokį instrumentą?*

VTT1: *Ta pirma dalis, kur bando identifikuoti rizikos veiksnius, tai man čia norėtųsi didesnio gal aiškumo, kaip formuluoti pačius klausimus. Nes Lietuvoje apie tokias temas žmonės kalba dažniausiai nenoriai arba apskritai vengia kalbėti. Tai vat šitoj vietoj kažkaip man pritrūko to aiškumo, kaip formuluoti, kaip užduoti klausimą, kaip nukreipti tinkamai tą pokalbį.*

VTT1: *Kad tą informacija gauti, irgi šiaip reikia argumentų, kodėl mes apie tą žmogų apskritai pradėjom rinkti informaciją. Tai pačio asmens teiginiai ir pasakojimai - čia labai subjektyvus dalykas. <...> Nu tai pats žmogus gali vertinti, kad jisai visai nedaug*

praleidžia laiko (aut past. susikoncentravęs ties seksualine veikla) , tai kur ta norma, kur tas atskaitos taškas, kiek praleidžia? <...> Nu yra to subjektyvumo iš tikrųjų.

LPT: Pats gebėjimas surinkti informaciją, nes ten tas langas yra pagrindimo, tai paprastai ten mes ir pamatom iš tikrųjų vertintojo kompetencijas, įgūdžius, gebėjimą vidutiniškai, kaip aš sakau, paimti interviu.

LPD: Mano galva, ganėtinai subjektyvus vertinimas, dabar parengtas visas tas instrumentas, kaip subjektyvaus ganėtinai vertinimo. Nes trūksta daugiau kažkokių konkrečių indikatorių, kada žymėti prie kiekvieno teiginio žalią vėliavėlę, kada geltoną, kada raudoną. Tarsi tu pats turi nuspręsti, ar žmogus taip galvoja, ar jis pakankamai išsako kažkokių minčių, kad žymėti ten geltoną ar raudoną vėliavėlę.

VT2: Iš tokių gal man sunkumų atrodo, gal net nepriskirčiau būtinai prie minuso, bet vat, kad apie tą žmogų, už kurį pildai klausimyną, tikrai reikia turėti daug informacijos<...> turėtų žmogus, kuris daro, labai daug žinoti, pažinti žmogų ir turėti priėjimą prie kažkokių objektyvių duomenų, kad galėtų korektiškai užpildyti.

Viena pagrindinių ir didžiausių HEXAGON instrumento trūkumų/neaiškumų dalyviai įvardija jo išryškėjantį subjektyvumą norint įvertinti nusikalstamo elgesio riziką.

3.4.2. Nepateikta aiški intervencijos kryptis vertinant HEXAGON. Vienas kaip iš didesnių šio instrumento trūkumų diskusijos metu išryškėjo tai, kad HEXAGON nenurodo aiškos intervencijos ir pagalbos krypties po to, kai asmuo jau yra įvertinamas, t. y., kyla neaiškumų kaip instrumentą taikyti praktikoje.

LPD: Neaišku, ką daryti po to su tokiais žmonėmis (aut. past. seksualiai susidomėjusiais vaikais). Nes nu gerai, nustatom, kad yra rizika ir kas tada? Kas yra atsakingas dirbti su tais žmonėmis? Nėra tarsi kažkokio padalinio ar specialistų, kurie tikslingai galėtų užsiimti kažkokiomis korekcinėmis priemonėmis. <...> Bet tų specialistų, kurie tikslingai dirbtų su tais, kurie dar tik domisi seksualiai vaikais, tarsi nėra.

LKT: Labai daug sistemų kalbam apie rizikos lygį ir praktiškai bausmių vykdymas eina per rizikos lygį, rizikos mažinimą, pažangos darymą ir panašiai. <...> bet jeigu mes neturime tos dalies apie rizikos lygį, mums sudėtinga jį suderinti su savo turimais teisės aktais.

Diskusijos dalyviams kyla ne mažai klausimų ką daryti po to, kai asmuo yra įvertinamas ir rizika nusikalsti yra nustatoma.

3.4.3. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka. Diskusijos metu iš dalyvių dažnai skambėjo frazė „bendradarbiavimas“. Dalyviai gana aiškiai išreiškė, kad tam, kad galėtų naudoti ir savo praktikoje pritaikyti HEXAGON yra būtinas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, kurio šiuo metu labai trūksta. HEXAGON visybiškam įvertinimui reikia informacijos iš įvairių šaltinių, tačiau duomenų apsaugos reglamentai ir institucinio bendradarbiavimo stoka apsunkina duomenų gavimą ir jų apdorojimą.

LPD: *Pareigūnams trūksta to tokio bendradarbiavimo, kad daugiau institucijos dirba savo lauke ir žiūri tai... į tuos dalykus, už ką jos yra, galbūt atsakingos ir kai kada pritrūksta tokio dalinimosi informacija ir bendradarbiavimo.*

VTT1: *Tai yra 2 šaltiniai, iš kur mes galim turėti informaciją: tai yra iš kažkokių ankstesnių duomenų, nesvarbu, ar tai būtų dokumentai ar, pavyzdžiui, ten ligos istorija ar dar kažkas, ir yra pačio asmens pasakojimas. Tai dabartinėms mūsų sąlygoms, su duomenų apsauga, tai gauti informaciją be bendradarbiavimo, tai tikrai būtų pakankamai sudėtinga.*

DŽŠPC: *Net ir turint tą bendradarbiavimą, klausimas, kaip sėkmingai būtų įgyvendinamas dėl asmens duomenų apsaugos <...> mes iš tos darbo praktikos matome, kad kartais net ir negaunam kažkokių duomenų.*

LPT: *Man atrodo, kad vis tiek tas jau toks atrodo, kartais nusibodęs ir nuvalkiotas, bet jis labai svarbus - bendradarbiavimas. Ir kad iš tikrųjų kažkaip tas problemas kartais labai referuojam kitiems.*

Tyrimo dalyviai viena iš pagrindinių problemų, dėl kurios kiltų sunkumų siekiant naudoti HEXAGON instrumentą praktikoje, įvardija tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoką. Dalyviai teigia, kad šiuo metu institucijos yra linkusios koncentruotis ties savo darbais ir mažiau su jomis susijusias veiklas/darbus referuoja kitoms institucijoms.

3.4.4. Kvalifikuotų/kompetentingų specialistų trūkumas. Kaip ir minėta aukščiau, dalyvių nuomone, vertinimą naudojant šį instrumentą turėtų atlikti aukštąjį išsilavinimą bei specifines žinias turintis specialistas, tačiau tokių specialistų Lietuvoje labai trūksta, o ir esamus tam tikros institucijos turi sunkumų išlaikyti.

LPT: *Kartais tam tikrom institucijom yra sunku išlaikyti aukštų kompetencijų darbuotojus. Tai jau kalbama apie specializuotus psichologus.*

VTT1:*Tų specialistų visą laiką trūksta. Pas mus šiam momentui yra, jeigu neklystu, 2 psichologai <...> Tai, jeigu dar primesti, tarkim...Vertinti, nežinau, kaip...turim didelį krūvį ir dar, jeigu būtų papildomas tas krūvis, tai sudėtinga būtų, būtų situacija.*

Tyrimo dalyviai vieningai sutinka, kad vertinimą naudojant HEXAGON turėtų atlikti kvalifikuotas, kompetentingas, psichologinį išsilavinimą turintis specialistas, tačiau dalyviai pažymi, kad tokių specialistų šiai dienai trūksta, o ir esamus sunku išlaikyti.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad seksualinis vaikų išnaudojimas yra itin jautri ir sudėtinga tema, apie kurią visuomenėje dažnai vengiama kalbėti. Vis dėlto, atviras kalbėjimas apie šią problemą yra būtinas, siekiant veiksmingai įgyvendinti antrinės prevencijos tikslą – identifikuoti asmenis, kurie seksualia domisi vaikais siekiant apsaugoti ne tik vaikus, kurie gali tapti seksualinio smurto aukomis, bet ir padėti asmenims, kurie seksualiai domisi vaikais, tačiau dar nėra įvykdę nusikalstamos veikos.

Vienas iš labiausiai tyrimo metu išryškėjusių sunkumų, trukdančių imtis prevencinių veiksmų, yra žinių stoka tarp specialistų bei gajį stigmatizuojanti visuomenės reakcija ir nuostatos seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų atžvilgiu. Šie tyrimo rezultatai sutampa su ankstesniais empiriniais tyrimais (Jahnke et al., 2018; Knack et al., 2019; Lawrence & Willis, 2021), kuriuose atskleidžiama, kad seksualiniu potraukiu vaikams pasižymintys asmenys dažnai patiria ne tik visuomenės, bei ir institucinę stigmą. Dėl to jie vengia ieškoti pagalbos, slepia savo potraukį iš baimės būti kriminalizuoti, marginalizuoti ar pažeminti. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokie asmenys dažnai susiduria su neapibrėžtumu ir informacijos trūkumu, nežinodami, kur ir kaip galėtų kreiptis pagalbos, nesulaukia paramos iki tol, kol nėra įvykdę nusikalstamos veikos (Shields et al., 2020; Turner et al., 2016;). Be to, dėl to, kad juos siekiama kuo ilgiau įkalinti nesuteikiant galimybės į lygtinį paleidimą, su šiais asmenimis sunku dirbti specialistams, nes norėdami save apsaugoti jie vengia prabilti apie atliktus seksualinius nusikaltimus, o asmenys, kurie dar tik domisi vaikais seksualiai išreiškia baimę tai pripažinti dėl nežinomybės, kas jų laukia ir kur galima būtų kreiptis, dėl visuomenės reakcijos, klijuojamos „pedofilo“ etiketės (Knack et al., 2019).

Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad Lietuvoje šiuo metu trūksta specializuotų instrumentų, kurie būtų skirti įvertinti seksualiai vaikais besidominčių asmenų pavojingo elgesio riziką bei jų apsauginius veiksnius dar iki nusikalstamos veikos įvykdymo. Nors bausmių vykdymo institucijose vis dar naudojami tokie nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo instrumentai kaip SVR-20, jie orientuoti į jau įvykdžiusių nusikaltimus asmenų rizikos vertinimą ir neatitinka šiuolaikinių antrinės prevencijos poreikių.

Tyrimo metu buvo įvertintos HEXAGON instrumento taikymo galimybės praktikoje. Anot tyrimo dalyvavusių specialistų, šis instrumentas, išsiskiria tuo, kad ne tik identifikuoja rizikos veiksnius, bet ir įvertina jo apsauginius veiksnius, stiprybes, kas sudaro prielaidas holistiniam, į asmens stiprybių ugdymą, jų įgalinimą orientuotam intervencijos planavimui. Toks požiūris

atitinka Kokybiško gyvenimo modelį (Prescott & Willis, 2021), kuris įgalina asmenį per pozityvią elgesio korekciją, o ne vien per griežtą rizikos valdymą ir baudimą.

Tyrimo duomenimis, HEXAGON galėtų būti taikomas įvairiose Lietuvos institucijose, priklausomai nuo asmens situacijos ir rizikos lygmens. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvių nuomone, įvertinimą naudojant HEXAGON instrumentą galėtų atlikti LPT institucijos specialistai, nes jie jau ir taip turi nemažai žinių apie nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimą ir tuo užsiima darbinėje sferoje. Tyrimo dalyvė atstovavusi LKT taip pat matytų kaip galima šį instrumentą integruoti į sistemą. Tačiau šioje vietoje iškyla gana svarbi problema, kuri išryškėja ir mokslinėje literatūroje. Seksualiai vaikais susidomėję asmenys yra linkę siekti pagalbos, tačiau jos sulaukia tik įvykdę nusikaltimą (Turner et al., 2016; Shields et al., 2020). LKT ir LPT yra institucijos, kurios atlieka rizikos vertinimą asmenis, jau padariusiems nusikalstamas veikas. Nepaisant to, tyrimo dalyviai mato galimybę HEXAGON instrumento integraciją į rizikos ir apsauginių veiksmų vertinimo procesus, siekiant išplėsti turimą informaciją apie šiuos asmenis - tai padėtų individualizuoti intervencines programas ir mažinti recidyvą. Vis dėlto, kalbant apie antrinę prevenciją – pagalbos teikimą asmenims dar iki nusikalstamos veikos įvykdymo bei siekį identifikuoti asmenis, kurie domisi vaikais seksualiai, tyrimo dalyvių nuomone, HEXAGON taikymo galimybės galėtų būti aktualios VTT institucijos specialistams, kadangi ši institucija viena pirmųjų gauna išankstinius skundus ar pranešimus apie tam tikrą nepriežiūrą ar kitokius nusižengimus prieš vaikus. Šiuo metu institucija yra įpareigota tokius atvejus (pvz., seksualinius nusikaltimus prieš vaikus) iškart perduoti policijai, tačiau darbo krūviai ir taip yra dideli, todėl būtų galima integruoti HEXAGON kaip atrankinį rizikos seksualiai prieš vaikus nusikalsti vertinimo instrumentą. Taip būtų siekiama identifikuoti asmenis, kurie galimai seksualiai domisi vaikais ir taip iškart nusistatyti tam tikras problemines sritis ir saugiklius, vėliau pritaikant tinkamas intervencijas.

Tačiau, norint integruoti HEXAGON instrumentą ir jį pilnavertiškai naudoti praktikoje reikia atsakyti į ne mažai klausimų, kuriuos kelia ir specialistai dalyvavę šiame tyrime. Labiausiai išryškėjantis sunkumas kalbant apie šio instrumento naudojimo galimybes yra subjektyvus ir ne iki galo aiškus vertinimas bei jo sistema (vertinimas vėliavėlėmis). Specialistų teigimu vertinimas yra gana subjektyvus, t. y., vertinant reikėtų gerai pažinoti vertinamą asmenį, su juo būti gerai užmezgus kontaktą, labiau pasitikėti jo pasakojimais dėl egzistuojančios tarpinstitucinio bendradarbiavimo stokos ir asmens duomenų apsaugos, taip pat vertinimas labai priklauso nuo vertintojo kompetencijų. Tačiau šis klausimas/kliūtis, tyrimo dalyvių manymu, galėtų būti

išspręsta, jei būtų aiškiau, kokie specialistai ir ypačiai kokios institucijos turėtų atlikti nusikalstamo elgesio įvertinimą naudojant HEXAGON instrumentą.

Kitas svarbus aspektas kalbant apie šio instrumento panaudojimą yra susijęs su tuo, kas ir kokie specialistai turėtų atlikti įvertinimą. Tyrimo metu beveik vienbalsiai buvo teigiama, kad įvertinimą naudojant HEXAGON turėtų atlikti kompetentingas, psichologinį išsilavinimą turintis asmuo, kuris be viso to turėtų ir specifinių žinių apie asmenis, kurie seksualiai domisi vaikais, nes tai yra siaura ir specifinė grupė. Šio tyrimo metu išryškėjęs aspektas iš dalies sutampa ir su instrumento autorių pateiktomis rekomendacijomis, kas turėtų atlikti įvertinimą, kurių nurodymu juo gali naudotis psichologinį ir socialinį aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys (Blagden et al., 2025). Tačiau šioje vietoje iškyla problema – kompetentingų specialistų trūkumas Lietuvoje. Nors aišku ir sutariama, kad šį įvertinimą turėtų atlikti aukštąjį psichologinį išsilavinimą turintys asmenys, tačiau čia susiduriama su šių specialistų stoka bei sunkumu kvalifikuotus ir kompetentingus specialistus išlaikyti institucijoje ilgą laiką. Tyrimo dalyviai įvardija, kad šis sunkumas gali būti dėl to, kad specialistams Lietuvoje užmokestis nėra didelis bei patys specialistai stokoja motyvacijos. Kita svarbi priežastis, kuri sutampa ir papildo kitus tyrimus šia tema, yra tai, kad specialistams paprasčiausiai dar trūksta žinių apie šiuos asmenis, dėl to egzistuoja įvairios nuostatos seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų atžvilgiu (Nematy et al., 2024).

HEXAGON yra matomas kaip modernus instrumentas, kuris orientuojasi į asmens įgalinimą ir tinkamų intervencijų paiešką, pagalbos suteikimą. Nepaisant to, minima, kad HEXAGON nenurodo tikslios intervencijos krypties. Tyrimo dalyviams kyla klausimų ne tik apie tai, kokios institucijos ir kokie specialistai turėtų atlikti rizikos įvertinimą, tačiau ir apie tai, kokie veiksmai turėtų sekti po to, kai riziką yra įvertinama. Nors ši vieta dar reikalauja konkretumo, tačiau pritariama, kad HEXAGON instrumentas padėtų identifikuoti asmenis, kurie turi seksualų polinkį vaikams, taip suteikiant naudingos informacijos apie juos ir pagal tai suteiktą kryptį tinkamų intervencijų paieškoms šiems asmenims, kurių tikrai šiai dienai trūksta.

Taigi, kalbant apie seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksnių įvertinimo galimybes naudojant HEXAGON, tyrimo rezultatai atskleidžia, kad specialistai dirbantys su asmenimis, kurie galimai turi seksualinį polinkį vaikams, instrumento naudojimo galimybes vertina teigiamai ir džiaugiasi, kad šia tema yra kalbama. Tyrimo dalyviai HEXAGON instrumentą vertina teigiamai ir kaip labai naudingą, nes jis išsiskiria savo vertinimo metodu. Vienas didžiausių HEXAGON privalumų yra tai, kad juo siekiama įvertinti tiek rizikos, tiek apsauginius veiksnius. Tyrimo dalyvių teigimu, toks vertinimas ne tik, kad padėtų iš anksčiau

identifikuoti asmenis, kurie galimai domisi vaikais seksualiai, tačiau suteiktą informacijos apie šių asmenų charakteristikas, t. y., silpnybes ir apsaugines sritis (stiprybes). Tačiau, nors HEXAGON instrumentas vertinamas teigiamai - kaip teoriškai ir empiriškai pagrįstas, aiški jo struktūra ir vertimas ir jis matomas kaip galimas integruoti į vertinimo sistemą siekiant identifikuoti asmenis, kurie domisi vaikais seksualiai, kalbant apie jo pritaikymo galimybes praktikoje kyla ir klausimų bei neaiškumų. Tyrimo dalyviams kyla klausimų dėl HEXAGON vertinimo aspektų – jis tyrimo dalyviams pasirodė per daug subjektyvus bei be aiškos intervencinės krypties.

Nepaisant to, atliktas tyrimas parodė, kad HEXAGON būtų naudingas siekiant identifikuoti asmenų, kurie seksualiai domisi vaikais, įvertinant jų nusikalstamo elgesio rizikos ir apsauginius veiksnius. Ateityje, atsižvelgiant į šias charakteristikas, būtų galima sudaryti, suteikti specialistams informacijos bei rekomendacijų gaires darbui su asmenimis, kurie seksualiai domisi vaikais ir taip galimai apsaugoti vaikus nuo seksualinio smurto.

Svarbu paminėti tai, kad siekiant praktinio HEXAGON instrumento pritaikymo mūsų šalyje, būtina atlikti keletą svarbių žingsnių. Kadangi šiuo metu HEXAGON instrumentas nėra naudojamas nei Lietuvoje, nei kitose pasaulio šalyse, pirmiausia, būtina adaptuoti instrumentą nacionaliniame kontekste – nors instrumentas jau išverstas. Taip pat, būtina atlikti instrumento validaciją – empiriškai įvertinti jo patikimumą, struktūrinį pagrįstumą ir prognostinį tikslumą.

Tyrimo ribotumai ir praktinės rekomendacijos ateities tyrimams. Vienas pagrindinių šio tyrimo ribotumų yra nedidelė ir tikslinė tiriamųjų imtis, todėl tyrimo metu specialistų išsakytos mintys atspindi tik tyrime dalyvavusių specialistų nuomonę ir negali būti apibendrinami platesnei specialistų populiacijai. Nors tyrime dalyvavę asmenys yra specialistai, kurie savo darbinėje veikloje turi galimybę susidurti su asmenimis, seksualiai besidominčiais vaikais, visgi tyrimo rezultatai atspindi tik jų asmenines nuostatas ir požiūrius, todėl šio tyrimo išvadų negalima tiesiogiai pritaikyti kitų sričių ar institucijų specialistams, dirbantiems su analogiškais problemomis.

Kitas tyrimo ribotumas susijęs su fokusuotos grupinės diskusijos struktūriškumu. Diskusija buvo moderuojama – dalyviams buvo suteikta galimybė pasisakyti atsakant į iš anksto parengtus klausimus. Tikėtina, kad laisvesnės struktūros diskusijoje dalyviai būtų galėję atskleisti kitokius išgyvenimus ir įžvalgas.

Taip pat būtina paminėti galimą tyrėjo šališkumo riziką. Tyrėjo vaidmuo kokybinio tyrimo metu yra aktyvus – nuo klausimų formulavimo iki duomenų analizės. Tai gali lemti tyrėjo šališkumą, sąmoningai ar nesąmoningai formuojant tam tikras interpretacijas, temas bei potemes.

Atsižvelgiant į šio tyrimo ribotumus, ateityje būtų naudinga plėsti tyrimo imtį ir tyrime dalyvaujančių dalyvių įvairovę. Galima būtų įtraukti daugiau skirtingų sričių specialistų, dirbančių su rizikos grupėmis, taip pat tyrimus naudinga būtų vykdyti skirtingose institucijose ar regionuose, siekiant platesnio tyrimo.

Taip pat ateityje būtų galima taikyti kombinuotus tyrimo metodus. Norint pasiekti didesnę patikimumą ir giluminį problemos supratimą, būtų naudinga derinti kokybinius ir kiekybinius tyrimo metodus – atlikti individualius interviu, kiekybines apklausas, taikyti atvejo analizes.

Taip pat standartizavus HEAXAGON instrumentą Lietuvoje, būtų galima pagalvoti ir apie ilgalaikių tyrimų plėtojimą. Longitudiniai tyrimai leistų stebėti nusikalstamo elgesio rizikos ir apsauginių veiksnių pokyčius vertinant intervencijos ir pagalbos priemonių veiksmingumą seksualiai vaikais susidomėjusiems asmenims.

RADINIAI

Šiame darbe seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų rizikos ir apsauginių veiksmų įvertinimo ypatumus bei taikymo galimybes naudojant „Rizikos ir apsauginių veiksmų šešiakampį, HEXAGON“, buvo išskirtos keturios pagrindinės temos: seksualiai vaikais susidomėjusių asmenų problematikos suvokimas tarp specialistų (1 tema), seksualiai vaikais besidominčių asmenų įvertinimo galimybės naudojant HEXAGON (2 tema), HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje: išvelgiami privalumai (3 tema), HEXAGON instrumento pritaikymas praktikoje: išvelgiami trūkumai (4 tema).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad seksualinis smurtas prieš vaikus išlieka itin jautri, tačiau svarbi ir aktuali tema. Asmenys, kurie seksualiai domisi vaikais arba įvykdę su tuo susijusius nusikaltimus, dažnai patiria visuomenės stigmatizaciją. Dalis šių asmenų nepatenka į teisėsaugos akiratį, todėl specialistams, dirbantiems su šia grupe, trūksta specifinių bei praktinių žinių. Šis kompetencijų trūkumas apsunkina tiek šių asmenų identifikavimą, tiek efektyvų pagalbos suteikimą.

Atsižvelgiant į tai, galimybė naudoti HEXAGON instrumentą Lietuvoj tyrimo dalyviai vertina teigiamai – specialistai išreiškė poreikį šiam vertinimo instrumentui. HEXAGON instrumentas galėtų būti integruotas kaip atrankinis nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo instrumentas, skirtas nustatyti rizikos ir apsauginių veiksmų asmenų, galinčių kelti grėsmę vaikų saugumui. Tyrimo duomenys atskleidė, kad specialistai turintys aukštesnį psichologinį išsilavinimą ir specializuotų žinių, galėtų naudoti HEXAGON kaip priemonę išankstiniam rizikos ir apsauginių veiksmų įvertinimui, dar prieš jiems įvykdžius nusikaltimą, taip suteikiant tikslingą intervencijos kryptį.

Išvelgiami HEXAGON privalumai jį taikant praktikoje: HEXAGON yra modernus (į intervencijas orientuotas) instrumentas, kuris teoriškai ir empiriškai pagrįstas. Jo turinys ir struktūra nekelia klausimų, o jo pagalba gauti duomenys apie seksualiai vaikais besidominčių asmenų nusikalstamo elgesio rizikos ir apsauginius veiksmus, suteiktų daugiau reikalingos informacijos apie šiuos asmenis.

Išvelgiami HEXAGON trūkumai jį taikant praktikoje: HEXAGON instrumentas pasižymi subjektyviu vertinimu, neaiškia intervencinė/pagalbos kryptimi, po to, kai asmeniui yra nustatoma padidėjusi rizika nusikalsti.

LITERATŪRA

1. Adjorlolo, S. (2017). Biological protective factors of criminal offending: implications for risk assessment research and practice. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 28(1), 108-132. <https://doi.org/10.1080/14789949.2016.1261175>
2. American Psychological Association. (2018). *APA dictionary of psychology*. <https://dictionary.apa.org/>
3. Babchishin, K. M., Karl Hanson, R., & Hermann, C. A. (2011). The characteristics of online sex offenders: A meta-analysis. *Sexual Abuse*, 23(1), 92-123. <https://doi.org/10.1177/1079063210370708>
4. Beech, A., & Mann, R. (2002). Recent developments in the assessment and treatment of sexual offenders. *Offender rehabilitation and treatment: Effective programmes and policies to reduce re-offending*, 259-288. <https://doi.org/10.1002/9780470713464>
5. Blagden, N. J., Mann, R., Webster, S., Lee, R., & Williams, F. (2018). "It's not something I chose you know": Making sense of pedophiles' sexual interest in children and the impact on their psychosexual identity. *Sexual Abuse*, 30(6), 728-754. <https://doi.org/10.1177/1079063217697132>
6. Blagden, N., Endrass, J., Graf, M., Rocco, T., Rossegger, A. & Weber, M (2025). Risk and Desistance HEXAGON. Pilot version.
7. Bloor, M., Frankland, J., Thomas, M., & Robson, K. (2001). *Focus groups in social research*. SAGE Publications.
8. Brankley, A. E., Babchishin, K. M., & Hanson, R. K. (2021). STABLE-2007 demonstrates predictive and incremental validity in assessing risk-relevant propensities for sexual offending: A meta-analysis. *Sexual Abuse*, 33(1), 34-62. <https://doi.org/10.1177/1079063219871572>
9. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
10. Bullock, K. (2011). The construction and interpretation of risk management technologies in contemporary probation practice. *The British Journal of Criminology*, 51(1), 120-135.
11. Casey, E. A., & Masters, T. (2017). Sexual violence risk and protective factors: A systematic review of the literature. *Injury and Violence Prevention*.

12. Chopin, J., Fortin, F., & Paquette, S. (2022). Childhood victimization and poly-victimization of online sexual offenders: A developmental psychopathology perspective. *Child Abuse & Neglect*, 129, 105659. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105659>
13. Chronos, A., Jahnke, S., & Blagden, N. (2024). The treatment needs and experiences of pedohebephiles: A systematic review. *Archives of sexual behavior*, 53(9), 3329-3346. <https://doi.org/10.1007/s10508-024-02943-0>
14. Collie, R. M., & Ward, T. (2007). Current empirical assessment methods for adolescents and children who sexually abuse others. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 16(4), 75-99. <https://doi.org/10.1300/10911350802081634>
15. Cording, J. R., & Christofferson, S. M. B. (2017). Theoretical and practical issues for the measurement of protective factors. *Aggression and Violent Behavior*, 32, 45-54. <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2016.12.007>
16. Daškevičius, K., Marcinkevičienė, J., Joneliūkštienė, V., Žukauskas, G. (2012). Teismo psichiatrijos – psichologijos ekspertizių, atliktų kaltinamiesiems, padariusiems seksualinius nusikaltimus prieš vaikus ir paauglius, analizė (1994-2010 m.). *Sveikatos mokslai*. 22(2), 5-11.
17. de Vries Robbé, M., Mann, R. E., Maruna, S., & Thornton, D. (2014). An Exploration of Protective Factors Supporting Desistance From Sexual Offending. *Sexual Abuse*, 27(1), 16-33. <https://doi.org/10.1177/1079063214547582>
18. de Vries Robbé, M., & de Vogel, V. (2018). A European perspective on risk assessment tools. *Forensic Psychiatry and Psychology in Europe: A Cross-Border Study Guide*, 249-266. https://doi.org/10.1007/978-3-319-74664-7_16
19. de Vries Robbé, M., Mann, R. E., Maruna, S., & Thornton, D. (2015). An exploration of protective factors supporting desistance from sexual offending. *Sexual Abuse*, 27(1), 16-33. <https://doi.org/10.1177/1079063214547582>
20. Europos Taryba (2007). Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434001>
21. Fernandez-Mendoza, J., & Vgontzas, A. N. (2013). Insomnia and its impact on physical and mental health. *Current Psychiatry Reports*, 15, 1-8. <https://doi.org/10.1007/s11920-013-0418-8>

22. Finkelhor, D. (2009). The Prevention of Childhood Sexual Abuse. *The Future of Children*, 19(2), 169–194. <http://www.jstor.org/stable/27795052>
- Ford, J. D., & Gómez, J. M. (2015). The relationship of psychological trauma and dissociative and posttraumatic stress disorders to nonsuicidal self-injury and suicidality: A review. *Journal of Trauma & Dissociation*, 16(3), 232-271. , <https://doi.org/10.1080/15299732.2015.989563>
23. Fontes, L. A., & Plummer, C. (2010). Cultural issues in disclosures of child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(5), 491-518. <https://doi.org/10.1080/10538712.2010.512520>
24. Fortin, F., & Proulx, J. (2019). Sexual interests of child sexual exploitation material (CSEM) consumers: Four patterns of severity over time. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(1), 55-76. <https://doi.org/10.1177/0306624X18794135>
25. Garrington, C., Rickwood, D., Chamberlain, P., & Boer, D. P. (2018). A systematic review of risk variables for child abuse material offenders. *Journal of Forensic Practice*, 20(2), 91-101. <https://doi.org/10.1108/JFP-05-2017-0013>
26. Gillespie, S. M., Mitchell, I. J., Fisher, D., & Beech, A. R. (2012). Treating disturbed emotional regulation in sexual offenders: The potential applications of mindful self-regulation and controlled breathing techniques. *Aggression and Violent Behavior*, 17(4), 333-343. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.03.005>
27. Hailes, H. P., Yu, R., Danese, A., & Fazel, S. (2019). Long-term outcomes of childhood sexual abuse: an umbrella review. *The Lancet Psychiatry*, 6(10), 830-839. [http://dx.doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30286-X](http://dx.doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30286-X)
28. Hanson, R. K., & Morton-Bourgon, K. E. (2019). The characteristics of persistent sexual offenders: A meta-analysis of recidivism studies. In *Clinical forensic psychology and law* (pp. 67-76). Routledge. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.73.6.1154>
29. Hanson, R. K., Helmus, L., & Thornton, D. (2010). Predicting recidivism amongst sexual offenders: A multi-site study of Static-2002. *Law and Human Behavior*, 34, 198-211. <https://doi.org/10.1007/s10979-009-9180-1>
30. Heffernan, R., & Ward, T. (2022). The role of dynamic risk factors in forensic assessment and treatment planning. In Glenda, C., L., Martin, J., F., Lawrence, F., J. (Ed.). *Challenging bias in forensic psychological assessment and testing* (pp. 36-51). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003230977>

31. Helmus, L., Hanson, R. K., Thornton, D., Babchishin, K. M., & Harris, A. J. (2012). Absolute recidivism rates predicted by Static-99R and Static-2002R sex offender risk assessment tools vary across samples: A meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 39(9), 1148-1171. <https://doi.org/10.1177/0093854812443648>
32. Hibbard, R., Barlow, J., MacMillan, H., Christian, C. W., Crawford-Jakubiak, J. E., Flaherty, E. G., Leventhal, J. M., Lukefahr, J. L., & Sege, R. D. (2012). Psychological maltreatment. *Pediatrics*, 130(2), 372–378. <https://doi.org/10.1542/peds.2012-1552>
33. Houtepen, J. A., Sijtsema, J. J., & Bogaerts, S. (2014). From child pornography offending to child sexual abuse: A review of child pornography offender characteristics and risks for cross-over. *Aggression and Violent Behavior*, 19(5), 466-473. <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2014.07.011>
34. Insoll, T, Díaz Bethencourt, E, Ovaska, A, Lahtinen, H-M & Vaaranen-Valkonen, N. (2024). Knowledge to Prevent Online Sexual Violence Against Children: Insights from a Survey of Child Sexual Abuse Material Offenders. 2KNOW Project. <https://www.suojellaanlapsia.fi/en/post/2know-preliminary-findings-report>
35. Jahnke, S. (2018). The stigma of pedophilia: Clinical and forensic implications. *European Psychologist*, 23(2), 144. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000325>
36. Jahnke, S., Schmidt, A. F., Geradt, M., & Hoyer, J. (2015). Stigma-related stress and its correlates among men with pedophilic sexual interests. *Archives of sexual behavior*, 44, 2173-2187. <https://doi.org/10.1007/s10508-015-0503-7>
37. Jungtinės Tautos. (1989). Vaiko teisių konvencija. <https://eseimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.19848/>
38. Kelley, S. M., Willis, G. M., & Thornton, D. (2022). Clinical applications of the structured assessment of protective factors against sexual offending (SAPROF-SO), Version 1. *Journal of Sexual Aggression*, 28(3), 377-392. <https://doi.org/10.1080/13552600.2021.2020345>
39. Knack, N., Winder, B., Murphy, L., & Fedoroff, J. P. (2019). Primary and secondary prevention of child sexual abuse. *International Review of Psychiatry*, 31(2), 181-194.
40. Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2015). Focus group interviewing. In Newcomer, K., E., Hatry, P., H., Wholey, J., S. (Ed.). *Handbook of practical program evaluation*, (pp. 506-534). <https://doi.org/10.1002/9781119171386>

41. Lawrence, A. L., & Willis, G. M. (2021). Understanding and challenging stigma associated with sexual interest in children: A systematic review. *International Journal of Sexual Health*, 33(2), 144-162. <https://doi.org/10.1080/19317611.2020.1865498>
42. Lodewijks, H. P., de Ruiter, C., & Doreleijers, T. A. (2010). The impact of protective factors in desistance from violent reoffending: A study in three samples of adolescent offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(3), 568-587. <https://doi.org/10.1177/0886260509334403>
43. London, K., Bruck, M., Ceci, S. J., & Shuman, D. W. (2005). Disclosure of child sexual abuse: What does the research tell us about the ways that children tell? *Psychology, Public Policy, and Law*, 11(1), 194–226. <https://doi.org/10.1037/1076-8971.11.1.19>
44. Long, M., Alison, L., Tejeiro, R., Hendricks, E., & Giles, S. (2016). KIRAT: Law enforcement's prioritization tool for investigating indecent image offenders. *Psychology, Public Policy, and Law*, 22(1), 12. <http://dx.doi.org/10.1037/law000006>
45. Maniglio, R. (2013). Child sexual abuse in the etiology of anxiety disorders: A systematic review of reviews. *Trauma, Violence, & Abuse*, 14(2), 96-112. <https://doi.org/10.1177/1524838012470032>
46. Mann, R. E., Hanson, R. K., & Thornton, D. (2010). Assessing risk for sexual recidivism: Some proposals on the nature of psychologically meaningful risk factors. *Sexual Abuse*, 22(2), 191-217. <https://doi.org/10.1177/1079063210366039>
47. Marshall, W. L. (2018). A brief history of psychological theory, research, and treatment with adult male sex offenders. *Current Psychiatry Reports*, 20, 1-8. <https://doi.org/10.1007/s11920-018-0920-0>
48. McCartan, K., Hoggett, J., & Kemshall, H. (2018). Risk Assessment and Management of Individual's Convicted of a Sexual Offence in the UK. *Sex Offender Treatment*, 13(1/2), 1–8. <https://dora.dmu.ac.uk/handle/2086/17351>
49. McNeill, F. (2012). Four forms of 'offender' rehabilitation: Towards an interdisciplinary perspective. *Legal and Criminological Psychology*, 17(1), 18-36. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8333.2011.02039.x>
50. Miller, L. (2013). Sexual offenses against children: Patterns and motives. *Aggression and Violent Behavior*, 18(5), 506-519. <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2013.07.006>
51. Monahan, J., & Steadman, H. J. (1994). Toward a rejuvenation of risk assessment research.

52. Nematy, A., Flynn, S., & McCarthy-Jones, S. (2024). Perspectives, Treatment Goals, and Approaches of Prevention-Specialist Mental Health Professionals in Working With Clients Attracted to Children. *Sexual Abuse*, 10790632241268465. <https://doi.org/10.1177/10790632241268465>
53. Oziel, S. (2016). The reliability and validity of the SAPROF among forensic mental health patients (Doctoral dissertation, Ryerson University).
54. Parent, G., Guay, J. P., & Knight, R. A. (2012). Can we do better? The assessment of risk of recidivism by adult sex offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 39(12), 1647-1667. <https://doi.org/10.1177/0093854812451680>
55. Perez-Gonzalez, A., & Pereda, N. (2015). Systematic review of the prevalence of suicidal ideation and behavior in minors who have been sexually abused. *Actas espanolas de psiquiatria*, 43(4), 149-158.
56. Piché, L., Mathesius, J., Lussier, P., & Schweighofer, A. (2018). Preventative services for sexual offenders. *Sexual Abuse*, 30(1), 63-81. <https://doi.org/10.1177/1079063216630749>
57. Polaschek, D. L. (2017). Protective factors, correctional treatment and desistance. *Aggression and Violent Behavior*, 32, 64-70. <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2016.12.005>
58. Prescott, D. S., & Willis, G. M. (2022). Using the Good Lives Model (GLM) in clinical practice: Lessons learned from international implementation projects. *Aggression and Violent Behavior*, 63, 101717. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2021.101717>
59. Quayle, J. (2008). Interviewing a psychopathic suspect. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 5(1-2), 79-91. DOI: 10.1002/jip.83
60. Rettenberger, M., Boer, D. P., & Eher, R. (2011). The predictive accuracy of risk factors in the Sexual Violence Risk-20 (SVR-20). *Criminal Justice and Behavior*, 38(10), 1009-1027. <https://doi.org/10.1177/0093854811416908>
61. Sandler, J. C., Freeman, N. J., & Socia, K. M. (2008). Does a watched pot boil? A time-series analysis of New York State's sex offender registration and notification law. *Psychology, Public Policy, and Law*, 14(4), 284. <https://doi.org/10.1037/a0013881>
62. Seto, M. C. (2008). *Pedophilia and sexual offending against children* (p. VII). Washington, DC: American Psychological Association.
63. Seto, M. C. (2017). The puzzle of male chronophilias. *Archives of Sexual Behavior*, 46(1), 3-22. <https://doi.org/10.1007/s10508-016-0799-y>

64. Seto, M. C. (2019). The motivation-facilitation model of sexual offending. *Sexual Abuse*, 31(1), 3-24. <https://doi.org/10.1177/1079063217720919>
65. Seto, M. C., & Eke, A. W. (2015). Predicting recidivism among adult male child pornography offenders: Development of the Child Pornography Offender Risk Tool (CPORT). *Law and Human behavior*, 39(4), 416. <http://dx.doi.org/10.1037/lhb0000128>
66. Seto, M. C., & Lalumière, M. L. (2001). A brief screening scale to identify pedophilic interests among child molesters. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13, 15-25.
67. Seto, M. C., Augustyn, C., Roche, K. M., & Hilkes, G. (2023). Empirically-based dynamic risk and protective factors for sexual offending. *Clinical Psychology Review*, 106, 102355. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2023.102355>
68. Shepherd, S. M., Strand, S., Viljoen, J. L., & Daffern, M. (2018). Evaluating the utility of 'strength' items when assessing the risk of young offenders. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 29(4), 597-616. <https://doi.org/10.1080/14789949.2018.1425474>
69. Shields, R. T., Murray, S. M., Ruzicka, A. E., Buckman, C., Kahn, G., Benelmouffok, A., & Letourneau, E. J. (2020). Help wanted: Lessons on prevention from young adults with a sexual interest in prepubescent children. *Child Abuse & Neglect*, 105, 104416. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104416>
70. Silverman, D. (2013). What counts as qualitative research? Some cautionary comments. In Jacobsson, K., Goransson, K., Wasterfors, D. (Ed.). *Qualitative sociology review*, 9(2), (pp. 48-55).
71. Solmi, M., Dragioti, E., Croatto, G., Radua, J., Borgwardt, S., Carvalho, A. F., ... & Fusar-Poli, P. (2021). Risk and protective factors for personality disorders: an umbrella review of published meta-analyses of case-control and cohort studies. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 679379. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.679379>
72. Steine, I. M., Skogen, J. C., Krystal, J. H., Winje, D., Milde, A. M., Grønli, J., ... & Pallesen, S. (2019). Insomnia symptom trajectories among adult survivors of childhood sexual abuse: A longitudinal study. *Child Abuse & Neglect*, 93, 263-276. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.05.009>

73. Thornton, D. (2016). Structured Risk Assessment. In: Phenix, A., Hoberman, H. (Ed.) Sexual Offending (pp. 503-520). Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-2416-5_23
74. Thornton, D., Willis, G. M., & Kelley, S. (2024). Dynamic protective factors relevant to sexual offending. *Current Psychiatry Reports*, 26(4), 142-150. <https://doi.org/10.1007/s11920-024-01493-5>
75. Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos (2024). Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikacija, 10-oji redakcija (TLK-10-AM). <http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp>
76. Vera-Gray, F. (2023) Key messages from research on the impacts of child sexual abuse. Barkingside: Centre of expertise on child sexual abuse. <https://doi.org/10.47117/XHQP7049>
77. Wilkinson, S., 2004. Introducing focus groups. In: Silverman, D. (Ed.), Qualitative Research: Theory, Method and Practice, second ed. London ; Thousand Oaks, California, pp. 177–199.
78. Wortley, R. K., & Smallbone, S. (2006). Applying situational principles to sexual offences against children. In R. Wortley, & S. Smallbone (Vol. Ed.), Situational prevention of child sexual abuse. Crime prevention studies: Vol. 19, (pp. 1–5). Monsey: Criminal Justice Press.

PRIEDAI

1 priedas. Fokusuotos grupinės diskusijos dalyvio/-ės sutikimo forma.

SUTIKIMO FORMA

Seksualinės prievartos prieš vaikus mastai įvairiose pasaulio šalyse kelia didelį susirūpinimą. Vis dėlto nepaisant didelių pastangų kovojant su šiuo reiškiniu, naujausių tyrimų duomenimis, problema nemažėja, todėl atsiranda vis daugiau iniciatyvų peržiūrėti esamas vaikų seksualinės prievartos prevencijos strategijas, didesnę dėmesį skiriant seksualiai vaikais besidominčiais asmenimis, jų poreikiu gauti pagalbą bei rekomendacijas su tokiais asmenimis susiduriantiems specialistams, siekiant, kad būtų sumažinta vaikų seksualinio išnaudojimo rizika ateityje.

Nuo 2022 m. spalio 1 d. Vilniaus universiteto Psichologijos instituto mokslininkių komanda, vadovaujama prof. dr. Ilonos Laurinaitytės (projekto vadovė Lietuvoje), įgyvendina Europos Komisijos finansuojamą projektą „2PS - Prevencija ir apsauga teikiant pagalbą“ (anglų k. „2PS - Prevent & Protect Through Support“, Nr. 101073949). Projekto rezultatai leis įvertinti asmenų, turinčių seksualinių interesų vaikų atžvilgiu, paramos poreikius, dalinantis geriausia vertinimo, konsultavimo, psichoterapijos ir medicininio gydymo praktika apmokyti specialistus bei teikti jiems rekomendacijas, vykdyti kitas prevencines priemones. Tad šios **fokusuotos diskusijos tikslas** - atskleisti įvairių sričių specialistų patirtį su seksualiai vaikais besidominčių asmenų konsultavimu ir vertinimu, didžiausią dėmesį skiriant „2PS“ projekto rėmuose sukurtu naujo seksualinio smurto rizikos vertinimo instrumentu „Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampis, HEXAGON“ (angl. Risk and Desistance Hexagon)“ aptarimui (jo naudingumui, išsamumui, aiškumui, pritaikomumui mūsų šalyje ir pan.). Kadangi minimas instrumentas yra pilotinėje stadijoje ir dar niekur nepublikuotas, prieš fokusuotą grupę rekomenduojame su juo susipažinti (medžiagą atsiųsime el. paštu).

Jūsų nuomonė yra labai svarbi ir vertinga, tad prašome Jūsų pasidalinti savo patirtimi diskusijos metu. Diskusiją planuojama atlikti nuotoliniu būdu atliekant vaizdo įrašą, jai skiriant 1,5-2 val. Pristatant rezultatus visų diskusijos dalyvių atsakymai bus nuasmeninti bei pateikiami apibendrinti. Norėdami pasiteirauti apie tyrimą ir jo rezultatus, prašome kreiptis el. paštu ilona.laurinaityte@fsf.vu.lt.

Jei sutinkate, kviečiame pasirašyti šią informuoto asmens sutikimo formą.

Rizikos ir apsauginių veiksmų šešiakampis

HEXAGON

(angl. Risk and Desistance¹ Hexagon)

Nicholas Blagden, Jérôme Endrass, Marc Graf, Tabea Rocco,
Astrid Rossegger ir Michael Weber

Turėdami klausimų dėl šio instrumento naudojimo susisiekite su prof. Nicholas Blagden el. paštu: n.blagden@derby.ac.uk

Vertimą lietuvių k. parengė prof. dr. Ilona Laurinaitytė ir Sandra Venckutė. Turėdami klausimų dėl šio instrumento naudojimo lietuvių k. susisiekite el. paštu: ilona.laurinaityte@fsf.vu.lt

¹ Anglų k. žodžio „desistance“ pažodinis vertimas yra „liovimasis“, tačiau šiame tekste, siekdami didesnio aiškumo, versdami dažniau vartosime apsauginių veiksmų sąvoką.